

Svet **ptic**

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije DOPPS

letnik 8, številka 1, marec 2002

VRABCI SLOVENIJE

Laponska

Napotki za opazovanje ptic

Telemetrija - daljinsko sledenje ptic

Vabilo na letno skupščino DOPPS

ISSN: 1580-3600

izdajatelj: Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije
(DOPPS-BirdLife Slovenija®), p. p. 2722, 1001 Ljubljana

naslov uredništva: DOPPS, Prvomajska 9, 1000 Ljubljana,
tel.: 01 544 12 30

fax: 01 544 12 35

e-mail: dopps@dopps-drustvo.si

glavna urednica: dr. Andreja Ramšak

e-mail: andreja.ramsak@guest.arnes.si

uredniški odbor: Luka Božič, Leon Kebe, Marjan Govedič,
Borut Rubinič, Jakob Smole, dr. Davorin Tome, Al Vrezec in Eva Vukelič.

lektoriranje: Marjetka Krapež

oblikovanje tipske strani: Tomaž Berčič

prelom in fotoliti: Abakos grafični studio

tisk: Abakos / KVM Grafika

naklada: 2500 izvodov

izhajanje: letno izidejo 4 številke.

Člani DOPPS prejmejo revijo brezplačno. Revijo sofinancirajo
družba Mobitel, Ministrstvo za okolje in prostor RS in Grand Hotel
Union d.d. Revija je vpisana v register javnih glasil pod zaporedno
številko 1610. Mnenje avtorjev ni nujno mnenje uredništva.

Prispevke lahko pošiljate na DOPPS, p.p. 2722, 1001 Ljubljana
ali na elektronski naslov andreja.ramsak@guest.arnes.si

DRUŠTVO ZA OPAZOVANJE IN PROUČEVANJE PTIC SLOVENIJE
DOPPS-BirdLife Slovenia

Naslov: p.p. 2722, 1001 Ljubljana

Društveni prostori: Prvomajska 9, Ljubljana,

tel.: 01 544 12 30, fax: 01 544 12 35

e-mail: dopps@dopps-drustvo.si

Predsednik: dr. Peter Trontelj

Podpredsednik: dr. Primož Kmecl

Upravni odbor:

F. Bračko, D. Denac, K. Denac, mag. F. Janžekovič, T. Jančar,
D. Klenovšek, B. Mozetič, M. Perušek, dr. A. Ramšak, B. Rubinič,
J. Smole, B. Surina, B. Štumberger, D. Vengust

Nadzorni odbor:

B. Kočevar, A. Hudoklin, mag. Nataša Adlešič Barba,
dr. T. Trilar (predsednik)

poslovni račun: 02018-0018257011

Direktor: Tomaž Jančar

DOPPS je slovenski partner svetovne zveze naravovarstvenih
organizacij BirdLife International.

stran 10

Al Vrezec
VRABCI SLOVENIJE..... 4

Barbara in Tomaž Mihelič
LAPONSKA - ORNITOLOŠKA MEKA
SKANDINAVIJE 10

Nataša Šalaja
OAZA NA PRAGU KOPRA 15

Andrej Šorgo
POBUDA ZA OMEJITEV
PRAVIC DO LOVA 16

Damijan Denac
PTICA LETA 2002 17

Marjan Govedič
KAJ MORAMO VEDETI, PREDEN SE
LOTIMO OPAZOVANJA PTIC 18

Eva Vukelič
PLANINSKA KAVKA 20

Luka Božič
RAČKI RIBNIKI IN VODNI
ZADRŽEVALNIK POŽEG 22

Tanja Benko
HAJDINSKE STUDENČICE
poročilo z društvenega izleta 24

Damijan Denac
RAZPIS ZA 8. SREČANJE MLADIH
ORNITOLOGOV SLOVENIJE 25

Danilo Bevk
REGULACIJA POTOKOV IN PTICE 26

Tomaž Mihelič
NOVI ORNITOLOŠKI ATLAS GNEZDILK 28

Davorin Tome
TELEMETRIJA
- DALJINSKO SLEDENJE PTIC 31

SKRIVNOSTNA FOTOGRAFIJA 34

stran 20

stran 26

stran 28

stran 31

V poljudnem članku Vam predstavljamo vrabce. In to kar sedem (pod)vrst, ki so bile opažene pri nas. Tako kot se nam vrabci zdijo običajni, da jih pogosto niti ne opazimo, dokler nam ne postanejo nadležni ob mizi, so vrabci trd oreh za taksonome. Taksonomska uvrstitev družine vrabcev še vedno ni povsem razjasnjena. Kakšne vrste vrabci čivkajo naokoli, boste podrobneje izvedeli v članku Ala Vrezca Vrabci Slovenije. Ornitološki potopis nas bo popeljal na skrajni sever Evrope na Laponsko, na območja, ki mejijo z Rusijo.

Vabimo Vas k sodelovanju pri akciji Ptica leta. V letu 2002 je bila za ptico leta izbrana mestna lastovka *Delichon urbica*. Reviji je priložena tudi zloženka, v kateri boste več izvedeli o akciji. Mlade ornitologe in njihove mentorje vabimo, da se tudi letos udeležijo že 8. Srečanja mladih ornitologov Slovenije s svojimi raziskovalnimi nalogami. Tokrat objavljamo razpis za sodelovanje, do 13. septembra je potrebno poslati obvestilo o sodelovanju, zadnji rok za oddajo nalog je 11. oktober 2002.

Leto 2002 prinaša kar nekaj sprememb v reviji Svet ptic. Reviji smo dodali še društvena obvestila, ki bodo od sedaj naprej združena na enem mestu. Rubriko smo poimenovali Novice, v spomin na nekdanje Novice, predhodnico Sveta ptic. V vsaki številki boste lahko prebrali poleg že znanih prispevkov še prispevke o znanstvenih metodah, ki se uporabljajo v ornitologiji. Predstavil nam jih bo naš profesionalni ornitolog dr. Davorin Tome. Tudi na napotke za terensko delo nismo pozabili, vsakič bomo predstavili nekatere.

V anketi, ki je bila priložena prejšnji številki, ste mnogi izrazili željo po napotkih za terensko delo in kako se lotiti opazovanja ptic, o čemer boste sedaj lahko prebirali v posebni rubriki. Poleg tega pa Vam bomo skušali pripraviti čimveč prispevkov o pticah in njihovem življenju, na kar se je nanašala tudi večina vaših želja. Vaš odziv na anketo je bil velik, kar je za nas, ki pri nastajanju revije sodelujemo, še posebna vzpodbuda za nadaljnje delo. In če na kratko povzamem nekatere ugotovitve iz ankete; večina anketiranih je odgovorila, da prebere skoraj vse prispevke v reviji. Največ bralcev prebere predstavitev ptice, izredno jih zanima varstvo narave, ornitološki potopis, ornitološki izleti po Sloveniji in poljudni članek. Večina anketirancev meni, da je revija lepo oblikovana in privlačna. Polovica anketirancev nas je pohvalila, da je revija zelo dobra, preostali menijo, da je dobra, slabo mnenje o reviji ima 6 odstotkov anketiranih bralcev. V prihodnje se bomo glede na vaše predloge nekoliko bolj posvetili še izboru fotografij in poskušali kvaliteto revije še izpopolniti. Naj Vas na koncu še vzpodbudim, da se tudi Vi preizkusite v pisanju in nam pošljete tudi kakšen vaš prispevek. Drži, da večje število piscev prispeva tudi k večji raznovrstnosti in pestrosti revije, ki je za bralce nedvomno še bolj zanimiva. Pri pisanju pa se ne podcenjujte, tudi če Vam v začetku ne bo šlo najbolje, saj veste, da vaja dela mojstra. Torej le pogumno in hvala za zaupanje, ki ste nam ga izkazali dosedaj.

Andreja Ramšak

foto: Andrej Bibič

Skupina domačih vrabcev *Passer domesticus* med kopanjem; samci in samice – samice domačega vrabca je sicer zelo težko razlikovati od samic italijanskega in travniškega vrabca.

VRABCI SLOVENIJE

Al Vrezec

»Akoravno je vrabec že stoletja ven in ven v človekovi družbi, akoravno je, rekel bi, navezan na človeka, vendar se ni mogel z njim popolnoma sprijazniti, vrabec ni izgubil svoje prostosti (svobode), kakor so jo izgubile mnoge druge ptice. Vrabec je zmerom plah in obziren, človeku nikdar prav ne upa, zmerom ga ima v očéh. Ako se le pripogneš, da bi pobral kamen ali če s palico nameriš nanj, hitro se bo pobral in odnesel. Tudi tam, kjer vé in čuti, da se mu ni treba bati človeka, mu zato ni nič bolj privržen, le bolj nesramen in drzovit je; ali tako daleč se nikdar ne spozabi, da bi svojo varnost vnemar pustil. – Vrabec ni nikjer krotek in domač.« (Fran Erjavec: Vrabec, Domače in tuje živali, Ptice, 1870, SV 22. »Na Balantovo«)

Vrabci so od nekdaj povezani s človekom, in sicer po zaslugi bolj mestnega domačega vrabca in nekoliko bolj podeželskega poljskega vrabca, ki sta pri nas tudi daleč najpogostejši vrabčji vrsti, ne pa edini. Vrabci so gotovo del našega vsakdana in težko je oporekati temu, da bolj navadne ptice, kot je vrabec, ni pod soncem. Res je, da so skoraj vsi vrabci vezani na bližino človeških bivališč in se tod pojavljajo stalno ali le občasno, ko jih v zimskih dneh stiska s hrano prižene do naselbin. Med gnezdenjem pa lahko nekateri izberejo tudi bolj zakotne kraje, največkrat kake suhe, skalnate ali stepske predele. Če se tem »vsakdanjim« pticam nekoliko bolj posvetimo, bomo kmalu presenečeni nad pestrostjo, ki jo bomo tu ugledali. Ne le glede njihovih vedenjskih posebnosti, ki jih pri njih glede na socialno življenje večine vrst ne manjka, pač pa tudi glede oblik in barv, ki se skrivajo v njihovi navidez preprosti pernatni obleki. Konec koncev bo marsikoga presenetilo, da se po današnjem vedenju v Sloveniji stalno ali občasno pojavlja kar sedem različnih vrabcev.

Vrabce v sistemu združujemo v družini vrabcev Passeridae. Položaj vrabcev pa še danes ni povsem jasen. Nekateri so jih združevali skupaj s tkalci Ploceidae, drugi z astrildami Estrildidae, tretji spet kako drugače. No, mi se bomo omejili na družino vrabcev, ki sicer zajema 34 vrst v štirih rodovih: vrabci *Passer* (21 vrst), kratkoprsti vrabci *Carpospiza* (1 vrsta), skalni vrabci *Petronia* (5 vrst) in planinski vrabci *Montifringilla* (7 vrst). Vseh 6 v Evropi gnezdečih (pod)vrst je bilo registriranih tudi pri nas. V zahodni Palearktiki se pojavlja še pet vrst vrabcev, ki jih pri nas do sedaj še nismo srečali. Kot bomo videli v nadaljevanju, nam vrabčja družina tudi v Sloveniji lahko postreže s kupom ornitoloških zanimivosti. Razlog več, da se ob prvi priliki ozremo za kakšno prepirljivo jatico vrabcev.

Domači vrabec *Passer domesticus*

Domači vrabec je najpogostejša in najbolj razširjena vrabčja vrsta. Doma je v Evropi, Aziji in severni Afriki, človek pa ga je raznesel tudi po drugih celinah: Avstraliji, Severni in Južni Ameriki. Je vrsta, ki je izrazito navezana na človeška bivališča z okolico, saj ga najdemo po mestih, vaseh, vrtovih, parkih in celo v industrijskih središčih. Navidez je domači vrabec neobčutljiv na človekove posege, vendar se je ponekod intenzivnost človeškega delovanja tako povečala, da tega ni zdržal niti on. Primer je Velika Britanija, kjer danes beležijo celo upad populacije domačega vrabca.

Domači vrabec v dolžino meri 14 do 16 cm. Med vrabci je najbolj zanesljivo razlikovanje pri samcih, ki so značilno obarvani. Samec domačega vrabca je po glavi oziroma temenu značilno siv, medtem ko je tilnik rjavo obarvan.

Grlo in vrat sta črna in oblikujeta slinčku podoben vzorec. Bela nadočesna proga sega le do očesa in je pogosto prisotna le kot bela zaočesna pika. Lica so siva, ravno tako trtica. Pozimi postanejo samci bolj bledih barv, slinček se jim zmanjša, vendar še vedno ohranijo tiste glavne značilnosti: siva glava, bela zaočesna proga, siva lica in siva trtica. Samica je bolj pustih rjavih barv in je brez črnega slinčka ter značilnih vzorcev na glavi. Pravzaprav so samice in mladi osebki precej trd oreh pri razlikovanju od samic italijanskih in travniških vrabcev. Zgolj z opazovanjem jih je ločiti praktično nemogoče, saj imamo lahko pri razlikovanju v roki, spričo velike variabilnosti, že velike težave. Omenim naj le dve značilnosti, po katerih lahko presojamo identiteto tipične samice domačega vrabca: nadočesna proga se razteza le do očesa in srednji krovci na perutih s sivo ali sivorumeno konico. Mladi samci dobe po prvi golitvi v avgustu ali septembru že nekaj črnih peres slinčka, poleg tega pa imajo za očesom že drobno belo piko.

Pojavljanje v Sloveniji: Domači vrabec sodi v Sloveniji med najpogostejše gnezdilce. Opazujemo ga lahko praktično povsod v naseljih in okolici, le na višjih nadmorskih višinah in v gozdovih ga ni. Zaradi svoje pogostosti in številčnosti je morda za opazovalca ptic manj zanimiv, vendar je pregled jate domačih vrabcev lahko kljub temu vznemirljiv, saj so v takšne jate občasno pomešani tudi drugi redkejši vrabci, ki si jih bomo ogledali v nadaljevanju.

Italijanski vrabec *Passer X italiae*

V znanstvenih razglabljanjih je italijanski vrabec že od nekdaj kamen spotike. Veliko znanstvenikov se je že lotilo reševanja tega problema, vendar do nekega splošno sprejetega mnenja do sedaj ni prišel še nihče. Italijanski vrabec poseljuje Apeninski polotok, Korziko, Sicilijo in Kreto. Njemu podobne oblike vrabcev so našli še v Alžiriji in na Malti, kjer so ga poimenovali kar malteški vrabec *Passer X maltae*. Italijanski vrabec predstavlja prehodno obliko med domačim in travniškim vrabcem z značilnostmi prvega in drugega, zato ga nekateri označujejo kar za stabiliziranega križanca. Vendar zadeva le ni tako preprosta. Po mnenju nekaterih gre pri italijanskem vrabcu že kar za samostojno vrsto, spet drugi temu ugovarjajo in ga obravnavajo bodisi kot podvrsto domačega *P. domesticus* bodisi travniškega vrabca *P. hispaniolensis italiae*. Kakorkoli že, mi ga vzemimo kot italijanskega vrabca, znanstvene razprtije pa pustimo na tem mestu v nemar. Italijanski vrabec je po velikosti primerljiv z domačim. Samca najlažje ločimo od domačega vrabca po glavi, ki je

VRABCI SLOVENIJE

foto: Borut Rubinič

Samec domačega vrabca *Passer domesticus*, poletno perje.

foto: Silvano Candotto

Samec italijanskega vrabca *Passer X italiae*, zimsko perje.

foto: Borut Rubinič

Samec travniškega vrabca *Passer hispaniolensis*, poletno perje.

foto: Dare Fekonja

Poljski vrabec *Passer montanus*.

foto: Peter Grošelj

Samec zlatega vrabca *Passer luteus*.

foto: Peter Buchner

Skalni vrabec *Petronia petronia*.

popolnoma čokoladno rjava po temenu in tilniku brez sivine (izjemoma pozimi, ko se na glavi pojavijo posamezna siva peresa), in po izrazito belih licih, ki dobe pozimi rahlo siv nadah. Bela nadočesna proga se razteza tudi pred oko, torej v predel med kljunom in očesom, trtica pa je rjava. Problem določitve pa se seveda pojavi, ko imamo pred seboj samico. Le-to je nemogoče ločiti. Izjema so tipično obarvane samice, ki se od samice domačega vrabca razlikujejo po nadočesni progi, ki sega tudi pred oko, vendar je ločevanje kljub temu nezanesljivo!

Pojavljanje v Sloveniji: Italijanski vrabec gnezdi v Z in JZ Sloveniji, vendar smo ga registrirali tudi drugod, npr. v Ljubljani in Beli Krajini. Velikokrat ga opazimo v družbi domačih vrabcev, z njimi pa si deli tudi življenski prostor. Kot domači tudi italijanski vrabec živi v naseljih in njihovi okolici. Mešane jate domačih in italijanskih vrabcev v Z Sloveniji zato niso posebna redkost. Še več, nemalokrat se pripeti, da se domači in italijanski vrabec križata, zato so v takih jatah prisotni tudi križanci, ki jih je lahko tudi prek 30%. Kljub temu pa je naše vedenje o italijanskem vrabcu v Sloveniji še vedno precej skopo, morda tudi po krivičnem nezanimanju ornitologov za vrabčje skupnosti.

Travniški vrabec *Passer hispaniolensis*

Kljub podobnosti z domačim vrabcem deluje travniški vrabec s svojimi izrazito kontrastnimi vzorci precej eksotično v našem ptičjem svetu. Travniški vrabec poseljuje centralno Azijo, severno Afriko, Turčijo, v Evropi pa Balkanski, Apeninski in Pirenejski polotok. Lik travniškega vrabca je nerazdružljivo povezan z visokimi in slokimi topoli, v katerih si spleta kroglasta slamnata gnezda, vendar pogosto izbira za gnezdenje tudi druga drevesa, tako listavce kot iglavce. Je kolonijska gnezdilka in na enem drevesu lahko gnezdi tudi po več 100 parov, gnezdi pa lahko tudi na steblih in v gnezdih bele štoklje. Čeprav je tudi travniški vrabec pogosto blizu človeka, mu bolj kot strnjena naselja ustrezajo odprta kulturna krajina, bližina mokrišč in podeželje. Edinstvena značilnost travniškega vrabca med našimi vrabci je njegova nomadska oziroma selilska narava. Travniški vrabci se pozimi odselijo ali pa se skupinsko klatijo naokoli. Tako niti ne presenečajo podatki o opazovanju travniških vrabcev povsem izven njihovega območja poselitve.

Samca travniškega vrabca bomo težko zamenjali s kako drugo vrsto. Po glavi je čokoladno rjav, lica so bela, bela nadočesna proga pa sega pred oko in je še bolj izrazita kot pri italijanskem vrabcu. Črn slinček je obsežen in se ob

bokih nadaljuje v značilno črno progavost. Tudi po hrbtu ima izrazite temne proge. Trtica je rjava, pogosto progasta. Pozimi postanejo samci bolj bledih barv, vendar značilno progavost bokov zadrže tudi v tem času. Pri samicah pa smo spet v težavah, saj so zelo podobne samicam prejšnjih dveh vrabcev.

Pojavljanje v Sloveniji: V Sloveniji je travniški vrabec slučajni gost, čeprav smo v zadnjih letih opazili tudi neuspeli poskus gnezditve (Bizeljsko). Posamezni osebki so bili najdeni še v Apačah, Orehovi vasi in Postojni, prvo najdbo pa smo zabeležili pri Vrhniki. Glede na širjenje vrste po Balkanu lahko pričakujemo, da bo začel travniški vrabec gnezdit tudi pri nas. Dodatna pozornost zatorej ni odveč.

Poljski vrabec *Passer montanus*

Poljski vrabec je edini od vrabcev, ki se po svoji pogostnosti lahko kosa z domačim vrabcem. Tudi poljskega vrabca je človek uspel raznesti po svetu, sicer manj uspešno, pa vendar ga najdemo tudi v Severni Ameriki in Avstraliji. Bolj kot domačemu vrabcu mu ustreza odprta kulturna krajina, parki in grmišča, vendar pa ga npr. v JV Aziji, kjer domačega vrabca ni, najdemo tudi v povsem mestnih okoljih. Poljski vrabec je večinoma duplarica, ki najraje gnezdi v majhnih drevesnih duplih ali gnezdilnicah, zateče pa se tudi v skalne razpoke in na stavbe.

Poljskega vrabca najlažje ločimo po obarvanosti glave, ki je svetlo rjavo obarvana, na belih licih pa ima črno piko, kar so pravzaprav črno obarvani ušesni krovci. Ima črno grlo, ki se ne razširja v slinček. Zatilje in del vratu obdaja bel komat. Samci so v povprečju malce večji od samic in so podobno obarvani, razlikujejo se le v rahlih barvnih otenkih tako, da je ločevanje zelo težavno, možnosti zamenjave z drugimi vrstami pa ni. Mladi so podobni starim, le da so bolj blede obarvani in manj kontrastni.

Pojavljanje v Sloveniji: Poljski vrabec je v Sloveniji pogosta gnezdilka. Izogiba se hribovitih predelov, sicer pa ga na ravninah najdemo v skoraj vseh tipih kulturne krajine. Pozimi pogosto zaide tudi na krmilnice, sicer pa se rad drži v skupinah, ki se pred različnimi plenilci skrivajo po grmovju.

Zlati vrabec *Passer luteus*

Zlati vrabec je tako pri nas kot v Evropi tujerodna negnezdeča vrsta. Njegov gnezditveni areal obsega podsaharsko Afriko od Mauretanijske do severne Etiopije.

Vrsta je zanimiva za gojitelje ptic, zato lahko tu in tam tudi v Evropi zapazimo katerega od ubežnikov.

Zlati vrabec je nekoliko manjši od domačega vrabca (12 do 13 cm). Samec je po glavi in trebuhu rumen, peruti in hrbet so cimetasto rjavi, kljun je črn. Samica je rumeno rjavkasta in bolj bledih barv kot samec. Ima rumenkasta lica, kljun pa je rožnato obarvan.

Pojavljanje v Sloveniji: V Sloveniji je poznano in objavljeno le eno opazovanje zlatega vrabca in sicer, ko je bil odkrit v jati domačih vrabcev v Idriji. Ptica je gotovo pobegla kakšnemu gojitelju, vendar se je popolnoma vključila v jato domačih vrabcev. Še en dokaz, da opazovanje vrabčjih skupin ni vedno zaman.

Skalni vrabec *Petronia petronia*

Areal skalnega vrabca se od Pirenejskega polotoka in severne Afrike razprostira vse tja do Kitajske. Je gnezdilka suhih skalnatih pokrajin, hribovij, ruševin in melišč, pojavlja pa se tudi v okolici vasi. Pogosto je v skupinah, tudi z domačimi vrabci. Gnezdi v skalnih razpokah, po stavbah, naseli pa se tudi v stare rove čebelarjev *Merops apiaster*. Na prvi pogled skalni vrabec spominja na samico domačega

vrabca, zato ga lahko v množici vrabcev kaj hitro spregledamo, vendar, če smo si ptico dobro ogledali, ne bi smeli imeti težav. Skalni vrabec je večji od domačega vrabca (15-17 cm). Bela nadočesna proga je močno poudarjena z dodatnima črnima progama. Tilnik je sivorjav, grlo pa belo. Na vratu ima značilno rumeno liso, ki vsaj pri mladih ni opazna. Trebuh in boki so beli z rjavimi progami. Posebnost skalnega vrabca so še bele pike na koncih repnih peres, ki pa pri sedečem osebkju niso nujno opazne. Samec in samica sta podobno obarvana.

Pojavljanje v Sloveniji: V zadnjih petdesetih letih je bil skalni vrabec v Sloveniji opazovan le enkrat, in sicer leta 1987 pri Ankaranu. Nam najbližja gnezdišča skalnega vrabca so v Italiji, zato naj bo pozornost v jugozahodni Sloveniji še posebno velika.

Planinski vrabec *Montifringilla nivalis*

Visokogorje je zaradi ekstremnosti okolja za večino vrabcev manj zanimivo, kljub temu pa planinski vrabec poseljuje skoraj izključno le ta prostor. Razširjenost planinskega vrabca je razdrobljena na posamezna gorstva v Aziji in Evropi. V Alpah gnezdiijo planinski vrabci med 1900 in

foto: Peter Buchner

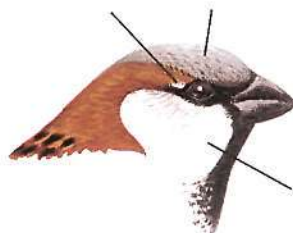
Samec planinskega vrabca *Montifringilla nivalis*.

VRABCI SLOVENIJE

SAMEC

SAMICA

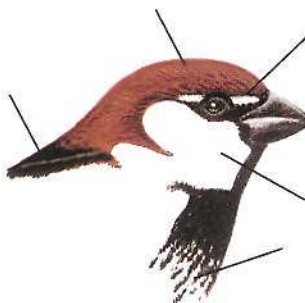
Domači vrabec
Passer domesticus

Italijanski vrabec
Passer X italiae

Travniški vrabec
Passer hispaniolensis

risba: Žarko Vrežec

Pregled naglavnih vzorcev samcev in samic pri domačem *Passer domesticus*, italijanskem *P. X italiae* in travniškem vrabcu *P. hispaniolensis* z označenimi značilnostmi pomembnimi za določanje (opozorilo: znaki pri samicah veljajo le za najbolj tipične osebe in so zaradi velike variabilnosti nezanesljivi za določanje).

2500 m, posamezni pari tudi višje. Čeprav planinski vrabec gnezdi odmaknjeno od človeških naselbin v visokogorju, v skalovju, na snežiščih in meliščih, pa ga ostre zimske razmere v manjših jatah privedejo do planinskih koč in višjeležečih smučarskih središč, zlasti v Italiji, kjer obiskuje tudi krmilnice.

Planinski vrabec je precej drugačen od svojih ostalih vrabčjih sorodnikov pri nas. Sivina na glavi se na zatilju prelije v rjav hrbet. Grlo je črno, pri samicah manj opazno. Imajo trobarvno perut s črnimi, belimi in rjavimi letalnimi peresi. Rep je po sredini črn s širokim belim robom. Kljun je poleti črn, pozimi pa rumen s črno konico, poleg tega je črnina na grlu precej zmanjšana v zimskem obdobju. Mladi so podobni odraslim v zimskem perju le da so bolj rjavkasti, črnina na grlu pa je slabo izražena.

Pojavljanje v Sloveniji: V Sloveniji planinski vrabec po današnjem vedenju gnezdi le v Julijskih Alpah, vendar je

njegovo življenje, razširjenost in številčnost pri nas še slabo poznana. Najviše je bil pri nas opazovan na Kredarici (2515 m), med ornitologi pa kot dobra točka za opazovanje planinskih vrabcev in nekaterih drugih visokogorskih ptic slovi Mangart.

Zahvala: Za dragocene pripombe in predloge na članek se zahvaljujem Petru Grošlju, enemu naših najboljših poznavalcev vrabcev.

PRIPOROČENA LITERATURA:

CLEMENT, P., A. HARRIS in J. DAVIS (1993): *Finches & Sparrows, An Identification Guide*. Christopher Helm, A & C Black, London.
SUMMERS-SMITH, D. (1988): *The Sparrows*. T & A D Poyser, Calton.

LAPONSKA

ORNITOLOŠKA MEKA SKANDINAVIJE

Barbara in Tomaž Mihelič

»Pa ne na Norveško, tam je premrzlo! Ali ne bi bili za tako potovanje primernejši Kanarski otoki ali vsaj južna Dalmacija?« naju je začel pregovarjati prijatelj, ko je zagledal napolnjen avto z napisom "pravkar poročena" na zadnjih vratih.

Razlog, da sva izbrala Norveško, pa je ležal popolnoma drugje. Že dve leti poprej so naju pritegnili eni od zadnjih kotičkov Evrope, v katerih civilizaciji zaradi ostre klime pojema moč in se človeku še pokažejo v svoji prvobitni podobi. Izkušnja je bila tako močna, da sva se nehote pridružila neredkim »odvisnikom«, ki jih dežela že ob prvem obisku tako prevzame, da se vanjo vedno znova vračajo.

1. tipična hiša
2. triprsti galeb
3. polenovke
4. lofoti
5. ledenik Jostedal

Površina države:	323.800 km ²
Število prebivalcev:	4.400.000
Dolžina obale:	21.925 km
Število območij IBA:	52 v skupni površini 9.307 km ²
Št. opazanih vrst:	468
Št. gnezilk:	238
Najvišja točka:	Glittertinden 2470 m

Posebne vrste ptic:

strmoglavec, labod pevec, kraljeva in ruska gaga, belorepec, arktični sokol, žerjav, ozkokljuni liskonožec, snežna sova, bradata sova, debelokljuna lumna, uhati škranec, rdečegrla čipa, severna listnica, laponska sinica, zlovešča šoja, veliki krivokljun, mali strnad.

Zanimive živali:

los, rosomah, severni jelen, leming, arktična lisica, moškatno govedo, atlantski losos, trska (ko se posuši postane polenovka), živorodna kuščarica, visokogorski modrinček

Zanimive rastline:

rožmarinka, okroglostna rosika, dolgolistna rosika

Varstvo narave:

kolonije morskih ptic na obalnih klifih, selitve velikega števila gosi (predvsem belolična in kratkokljuna gos), gnezditve 108 evropsko pomembnih vrst, narodni parki Ovre Pasvik N.P., Jostedalssbreen N.P. Hardangervidda N.P., ornitološka organizacija Norsk Ornitologisk Forening (NOF).

Viri ogrožanja:

kisel dež, ki se zaradi magmatskih kamenin ne more nevtralizirati kot pri nas na apnencu. Ogrožena so jezera in ostale celinske vode-predvsem živalstvo in rastlinstvo v njih. Resen problem je pretiran ribolov, ki je zdesetkal tudi njorke, lumne in mormone.

Rastlinski pasovi:

tundra, tajga, pas borealnih iglavcev

Prvič sva si za končni cilj izbrala Lofote - otočje, ki leži dobrih 200 kilometrov nad severnim tečajnikom in pritegne večino obiskovalcev zaradi svojih priostrenih vrhov in dvomesečnega polarnega dneva. Na dolgi poti do tja sva si nameravala ogledati še kar nekaj ornitoloških zanimivosti. Kljub skrbno zarisani poti pa so nama stvari kmalu začele uhajati iz rok.

Ko sva prestopila dansko mejo, nama je bilo takoj jasno, da karte za načrtovani trajekt ne bova dobila oziroma bova nanjo čakala vsaj en teden. Tako sva namesto v Oslo priplula na jug Švedske. Prvi resnejši postanek, ki sva ga načrtovala v gozdovih v okolici Lillehammerja, sva tako zamenjala z ogledom Geteröna, brakičnih lagun, ki sodijo v mrežo ramsarskih lokalitet in so upravljane zgolj za dobrobit ptic in obiskovalcev. Odraž tega je izredno pester ptičji svet, ki se opazovalcu razkriva iz skrbno urejenih opazovalnic, nasprotje temu je precej monotona in vsaj z vidika ptic prijazna okolica. Poleg številnih gosi in rac so pogosti tudi pobrežniki (sablarka *Recurvirostra avosetta*, spremenljivi prodnik *Calidris alpina*, rdečenogi martinec *Tringa totanus*, črnorepi kljunač *Limosa limosa*), v rezervatu pa lahko brez večjih naprezanj opazujemo tudi ribjega orla *Pandion haliaetus*, rjavega lunja *Circus aeruginosus* in močvirsko uharico *Asio flammeus*. Z območjem upravlja švedsko ornitološko društvo (SOF), BirdLife partner, ki je na robu rezervata zgradil moderen informacijski center, kjer sva se založila z nasveti glede ornitološko obetavnih mest ob najini poti, primernih za ogled ptic. Najina nedolžna namera pa je v hipu sprožila plaz informacij, ki so bile razlog, da se je najina pot začela odvijati po popolnoma nenačrtovanih poteh. Ko sem iz torbe privlekel karto Skandinavije in nekemu švedskemu ornitologu pokazal na Lofote, kot najino končno točko, se je ta le skromno nasmehnil. »Zakaj pa samo do tja?« je vprašal. Nekako sva mu le uspela razložiti, da sva pot prilagodila času in denarnici, mnenja pa ni spremenil. Po njegovem se prava ornitološka pot na Lofotih šele začne, zato do tja niti nima smisla zgubljati časa z nepotrebnimi ustavljanji in ogledi. Midva sva se ob tem samo začudeno spogledala. Argumenti, ki jih je imel možak, so bili presneto močni. Kraji, o katerih smo se pogovarjali, so ležali na najbolj severovzhodni točki Norveške, ob Barentsovem morju na meji z Rusijo. Tako se je pot v bistvu začela.

Prvič sva na poti proti severu naredila manjšo okljuko in si ogledala znamenit ledenik

Jostedal, največji ledeniški pokrov v Evropi, ter majhen otoček Runde, ki slovi po številnih kolonijah morskih ptic. Od več kot 200 vrst, ki se na njem redno pojavljajo, jih okrog 80 gnezdi. Med najzanimivejše in zelo številne gnezdilce sodijo ledni viharnik *Fulmarus glacialis*, strakoš *Hydrobates pelagicus*, strmoglavec *Morus bassanus*, velika govnačka *Catharacta skua*, triprsti galeb *Rissa tridactyla*, lumna *Uria aalge* in debelokljuna lumna *U. lomvia*, njorka *Alca torda* ter mormon *Fratercula arctica*. Nad kolonijami gnezdečih ptic se pogosto pojavita tudi sokol selec *Falco peregrinus* in belorepec *Haliaetus albicilla*.

LOFOTI

Z Rundeja sva pot nadaljevala prek Lofotov proti Laponiji. Otoki so naju s svojo razgibano krajino ustavili tudi na drugem potovanju. Gre za ozek pas otokov, ki so znani po svojih ostrih vrhovih. Tu človek doživi srce ribištva Norveške. Pozimi so otoki tako rekoč prekrti z nalovljenimi polenovkami, ki se sušijo na kozolcih, poleti pa zložene kot kladre čakajo na prodajo na italijanskih in drugih trgih po Mediteranu. Ko se pomladi na otočje vrnejo galebi, je sušenja rib konec, otokom pa vrnitev ptic vlije novo življenje. Najštevilnejši so triprsti galebi, ki ponekod gnezdiijo kar v stenah cestnih usekov. Tudi mimo glasnih školjkaric *Haematopus ostralegus* ne gre. Ornitološko najbolj znamenit otok Lofotov je Rost, ki se ponaša z eno izmed največjih kolonij mormonov v Evropi. Po ocenah jih danes tam gnezdi okrog 600 000 parov. Zanimiva je tudi pot na otok, saj je zaradi oddaljenosti od Lofotov potrebno kar nekaj ur plovbe. Med vožnjo sva opazovala viharne strakoše *Oceanodroma leucorhoa*, ladji pa se je približala tudi skupina ork *Grampus orca*.

foto: Tomaž Mihelič

Eden od jezikov največjega ledeniškega pokrova Evrope.

foto: Tomaž Mihelič

Mormon *Fratercula arctica* gnezdi na travnatih otokih zahodne obale.

Na severu se Lofoti navezujejo na podobno otočje Vesteralov. Otoki imajo nekoliko več ravnih površin, na katerih ležijo prostrana visoka barja. Medtem ko se ne moreš izogniti ticanju po preprogi iz raznovrstnih rosik, ti barjanski jerebi *Lagopus lagopus* izpod nog frčijo tako rekoč na vsakem koraku. Kjer so med šoto večje vodne površine, se zadržujejo labodi pevci *Cygnus cygnus*, zlatouhi ponirki *Podiceps auritus*, polarni *Gavia arctica* in rdečegrlji slapniki *G. stellata*. Že na južni švedski magistrali, ko so nama cesto kar tako prečkali divji petelin *Tetrao urogallus*, losi *Alces alces* in karibuij *Rangifer tarandus*, sva dobila občutek, da so dežele, v katere se podajava, polne življenja. Obisk te dežele priporoča vsem naravoslovcem in fotografom. Prav gotovo bo zanimiva predvsem za ornitologe začetnike, saj ptice, navedene v vodnikih po vročih točkah Skandinavije praviloma srečamo tudi v resnici.

Otočje Vesteralov se konča s krajem Andenes, kjer sva si na morskem izletu ogledala ene največičastnejših bitij - kite glavače *Physeter macrocephalus*. Vzoren informacijski center z muzejem, odlična predstavitev z diapozitivi ter lofotska juha vsekakor pomagajo prestati morsko bolezen.

VARANGER

Začarana od lepot sva nadaljevala pot proti ornitološki Meki, fjordu Varanger na meji z Rusijo. V polnočnem soncu in neobljudeni pokrajini je izginil občutek za čas. Včasih do te mere, da ob uri na kazalce nisva vedela, ali je dve ponoči ali popoldan. Ob karibuijih in koconogih kanjah *Buteo lagopus* je mineval kilometer za kilometrom in naposled se je pred nama razprostrlo obsežno območje Varangerja.

Najprej sva se napotila na skrajni rt polotoka, majhno ribiško vasico Hamningberg, ki obeta veliko zanimivih vrst. Že takoj ob prihodu naju je tik ob obali presenetila velika jata ruskih gag *Polysticta stelleri*, ob natančnem pregledovanju morja pa sva opazila še pisane gage *Somateria spectabilis*, rumenokljune slapnike *Gavia adamsii* in rakovičarje *Alle alle*. Najpogostejše race ob obali so bile seveda še vedno gage *Somateria mollissima*, na sladkih vodah pa sva pogosto videvala zimske race *Clangula hyemalis*. V naslednjih dneh sva se posvetila golim predelom tundre v notranjosti polotoka. Z namero videti snežno sovo *Nyctea scandiaca* sva preiskovala na pol zasnežene goličave. Kljub skoraj popolnoma goli pokrajini je bilo opaziti kar nekaj zanimivih in dokaj pogostih vrst. Pogoste so bile dolgorepe govnačke *Stercorarius longicaudus*, koconoge kanje in snežni strandi *Plectrophenax nivalis*, opazovala pa sva tudi uhate škrijance *Eremophila alpestris* in dularja *Charadrius morinellus* ter lopatasto govnačko *Stercorarius pomarinus*. Le snežne sove ni in ni bilo na spregled.

Varanger sva zapustila po ogledu Syltefjorda - največje kolonije morskih ptic na Laponskem. 140 000 parov triprstih galebov ustvarja hrup, ki otežuje pogovor. Vtis na človeka pa poleg slikovitih skalnih sten v skupni dolžini več kilometrov in pestrega življenja na njih ustvari

foto: Tomaž Mihelič

Črno njorko *Cepphus grylle* srečamo praktično po celi obali Norveške.

neobljudenost. Poleg morskih vrst ptic sva pri uspešnem lovu opazovala arktičnega sokola *Falco rusticolus*, na travnatem pobočju nad kolonijo ptic pa skupino osemindvajsetih belorepcev.

foto: Tomaž Mihelič

Kolonija strimoglavcev *Morus bassanus* in triprstih galebov *Rissa tridactyla*. Kot ogrlica iz 500.000 biserov.

PASVIK

Za zadnje dejanje na najini poti sva si prihranila Pasvik. Plitvo dolino ob istoimenski reki, s katero Norveška meji na Rusijo. Gre za kompleks obsežnih gozdov, prepredenih z visokimi barji, ki počasi prehajajo v negozdno tundo na vzhodu. Polarni dan se tu verjetno pokaže v najlepši luči. Zaradi nizkega kota, ki ga ima sonce skozi cel dan, je svetloba v gozdu polna senc. V juniju in začetku julija območje prekrivajo številne zaplate snega. Gozd je najbolj ohranjen v južnem delu, na meji s Finsko in Rusijo in ima status narodnega parka. Med pevcu so pogoste pinože *Fringilla montifringilla* in krivokljuni *Loxia curvirostra*, vsakodnevno pa človek lahko opazuje tudi severno listnico *Phylloscopus borealis*, laponsko sinico *Parus cinctus*, smrekovega kalina *Pinicola enucleator*, pegame *Bombycilla garrulus* in zloveščo šojo *Perisoreus infaustus*.

Redek gozd, ki so ga poraščale breze in svedrasto rasli borovci, je čez dan poleg omenjenih ptic gostil predvsem komarje. Zagotovo bi podlegla prisilni krvodajalski akciji, če naju prijazna lastnica kampa pred narodnim parkom ne bi posvarila in oskrbela z edino učinkovito kremo, ki jo menda uporablja tudi vojska. A še ta je delovala samo kaki dve uri. Ponoči med enajsto in peto uro je gozd čudežno oživel. Svetloba je dopuščala, da sva dan zamenjala za noč in napravljena kot medveda (ne toliko zaradi mraza kot zaradi komarjev) hlačala po gozdovih. Medtem ko sva v slovenskem visokogorju kot tatova zalezovala gozdne kokoši, sva se jih tu nagledala kar iz avtomobila. Divjega petelina in gozdnega jereba *Bonasa bonasia* sva pogosto splašila z drevesa ali prašne kopeli na cesti. Svojevrstno doživetje je bilo srečanje

z divjim petelinom, ki sva ga med obiranjem jagodičevja z avtom presenetila izza ovinka. Petelin je sprva negibno opazoval stojeci avto, nato pa se v počasni hoji odpravil po cesti naprej. Ker sva mu z avtom sledila, se je njegova hoja prelila v tek in nato v let nizko nad tlemi. Bolj hitro kot je letel petelin, bolj je noga pritiskala na plin. Revez se naju je otresel šele pri hitrosti več kot 60 km/h, ko je hipoma zavil v zrak in izginil med krošnjami pred navideznim plenilcem. Sicer je večina gozdnih prebivalcev v tistem času mislila predvsem na svoj želodec. Da požrešnost nima meja, nama je pokazala lisica, ki so ji iz strahu pred nama iz gobca padli kar trije mladi zajci.

Precej najinega potovanja je zaznamovalo tudi fotografiranje. Poleg barv in krajine so naju seveda navduševale živali, ki po večini niso bile plašne. Zaradi redkih slabih izkušenj s človekom sva na skobji sovi *Surnia ulula* v vseh možnih pozah lahko potrošila kar dva filma. Živčno iskanje daljnogleda, da bi si jo vsaj na hitro ogledala, se je končalo tako, da je eden fotografiral, drugi pa brenil v drevo, da sva jo fotografirala še malo drugače. Ti gozdovi so bili tudi sicer bogato zavetje sov. V letu sva opazovala bradato sovo *Strix nebulosa*, na odprtih površinah pa so bile pogoste močvirske uharice.

Neobljudena prostranstva so naju naučila veliko novega.

foto: Tomaž Mihelič

Zlata prosenka *Pluvialis apricaria* je značilna vrsta visokih barj Norveške.

foto: Tomaž Mihelič

Severni jelen v značilnem okolju tundre.

Prvič v življenju sva se počutila kot Adam in Eva. Teden dni namreč nisva srečala, videla ali slišala človeka ali kaj človeku lastnega. Na koncu sva vendarle spoznala, da je bil to zgolj občutek. Dvajset metrov široka poseka železne zavese namreč grobo preseka pragozd na norveško-rusko-finski meji, vse obiskovalce v njeni bližini pa budno nadzoruje vojska. Tako je prepovedano nositi teleskope, teleobjektive, fotografirati ali opazovati rusko stran. In ker se nisva povsem držala (pre)strogih določil, sta naju ob povratku k avtomobilu pričakala dva, sicer prijazna, a do zob oborožena vojaka. Medtem ko sta se udarjala po licih, da bi pobila vsaj nekaj komarjev, sta se nama opravičila za strog režim in dolžnost, da naju zaslišita in pregledata. Še danes sva jima hvaležna, da nama nista pobrala filmov, opreme, naju oglobila ali poslala za nekaj časa na ričet. Vse to imajo namreč na razpolago za tiste, ki se ne držijo določil. In večina se jih.

Po mesecu in pol sva morala nepreklicno domov. Iz Pasvika sva se iztrgala zadnjo minuto. Od doma naju je ločilo pet dni neprestane vožnje, ko sva urejala vtise in se bodrila, da se bova zagotovo še kdaj vrnila. S tesnobo v srcu sva se zapeljala skozi Karavanški predor, ki je pomenil konec potovanja ter nama v spomin priklical stare znanke - študij, službo, obveznosti. Kot bi bilo včeraj, se še spomniva prihoda domov. Karavank, belih Julijcev, Bleda,... domačega pozdrava carinika. V hipu je obema postalo jasno: doma sva v najlepši deželi na svetu. ■ ■ ■

foto: Tomaž Mihelič

Pasvik - prehod med tundro in tajgo.

OAZA NA PRAGU KOPRA

Nataša Šalaja

foto: Bojan Marčeta

Pogled na Škocjanski zatok in okolico.

V Škocjanskem zatoku nadaljujemo s pripravami na izvajanje sanacijskih in renaturacijskih ukrepov. V okviru projekta, ki ga sofinancira Evropska unija iz programa LIFE III - Narava, je steklo pet programov raziskav in spremljanja stanja, o čemer lahko več preberete v Novicah. Večina evropskih sredstev je namenjena ureditvi sladkovodnega močvirja na Bertoški bonifiki. Da bi odstranili čimveč biomase in s tem ustvarili čimboljše pogoje za zamočvirjanje, smo v zimskem času izvedli košnjo celotnega območja. Pripravljen je bil program očiščevalnih del izlivnega dela Are, na podlagi katerega bodo že spomladi 2002 v laguno pritekale večje količine nujno potrebne vode. Več o projektu in Škocjanskem zatoku lahko preberete na spletni strani <http://www.skocjanski-zatok.org>.

V času od 10. decembra 2001 do 10. januarja 2002 je v prostorih Mestne občine Koper potekala javna razgrnitev osnutka ureditvenega načrta, ki je kot temeljni prostorski

izvedbeni načrt osnova za vse bodoče posege. Predstavniki DOPPS-a smo sodelovali na vseh javnih obravnavah ureditvenega načrta na krajevnih skupnostih ter na seji občinskega sveta Mestne občine Koper. Z izvedbo javne razgrnitve je bil narejen velik korak v postopku priprave ureditvenega načrta za sprejem na vladi RS.

Š kocjanski zatok pa ni vedno bolj zanimiv le za ptice, ampak tudi za obiskovalce, predvsem za tiste, ki živijo v njegovi neposredni bližini in ga želijo bolje spoznati. Na Svetovni dan mokrišč, 2. februarja, smo na izlet v rezervat povabili vse, ki so nam vrnili kartico za odgovor iz informativne zgibanke o Škocjanskem zatoku. Odziv je bil tudi v merilu dobro obiskanih DOPPS-ovih izletov rekorden: v meglenem jutru se je na koprski postaji zbralo 120 ljudi. Žal se gosta megla nad rezervatom ni razkadila in po končani razlagi smo se razšli, seveda z obljubo, da izlet ponovimo v eni od sončnih pomladanskih sobot. ■ ■ ■

POBUDA ZA OMEJITEV PRAVIC DO LOVA

Andrej Šorgo

Nedelja, 13. januarja 2002, po sončni soboti je začel padati sneg. Nadel sem si škornje, okoli vratu obesil daljnogled, počakal sina in se prepustil psu, ki je nestrpnost pričakoval nedeljski sprehod. Naš cilj so bili Rački ribniki, nato pa mimo Turnovega ribnika in skozi gozd na Požeg. Mimogrede bi še preverili rezultate štetja ptic, ki smo ga opravili že prejšnji dan. Še preden smo prišli do prvih mejic, se je zaslišalo pokanje kot na fronti. Vedel sem, da ta dan nimamo več kaj iskati tam okoli, zato smo se obrnili ter se odpravili v drugo smer.

Srečanj z lovci sem imel na svojih sprehodih po naravi že več. Običajno smo šli drug mimo drugega, včasih smo se pozdravili tako neosebno kot planinci v hribih. Nekatera srečanja pa so se mi si trajno vtisnila v spomin. Napravil sem naslednji nesistematičen izbor:

Stonetom sva še v študentskih letih stikala za netopirji okoli Podpeči. Očitno sva bila zadosti tiha, da sva zalezla čredico srn in jo splasila. Takrat je dvakrat počilo in krogla je podrla eno od srn. Ko sva se z Benijem potikala okoli Kozlarjeve gošče, sva jih slišala od možakarja v zelenem, kako neodgovorna da sva, saj bi naju lahko ustrelil, ter da se morajo oni vedno vpisati v knjigo, če gredo v lovišče. O tem, da sta si dva možakarja dala na drevo tarčo in streljala vanjo, ne bi niti izgubljal besed. Zadevo pa omenjam zato, ker sta naju z ženo nadrla, češ ali ne slišiva streljanja. Sol tej zgodbi daje dejstvo, da sta po nekem slučaju gozd in drevo, ki sta ga naluknjala, bila ženina last. Nekoč sem v miru in tišini ždel ob enem od ribnikov, ko so od vsepovsod začeli kapljati lovci. Postavili so se okoli ne prevelike mlake in čez čas začeli na vse pretege mlatiti po obrežnem grmovju. V zrak so dvignili nekaj rac in začeli streljati, to, da so šibre padale po meni, očitno nikogar ni motilo. Kdor tega ni skušal, ne more vedeti, kako sva se z ženo počutila, ko sva ugotovila, da sva se na polju, morda pol kilometra stran od domače hiše, znašla obkoljena sredi pogona.

Včem je bistvena razlika med lovci in ostalimi sprehajalci po naravi? Odgovor je, lovci so oboroženi. In ker so oboroženi, je vedno verjetnost, da obstrelijo kakšnega od manj nevarnih uporabnikov narave.

Želim sprožiti pobudo za omejen dostop oboroženim ljudem v naravo. Ne prepoved - le omejitev. Za začetek bi

lahko z zakonom sprejeli omejitev, da, z izjemo lovskih čuvajev, noben lovec v nedeljo ne sme oborožen v naravo. Če želijo streljati v nedeljo, lahko počnejo to na strelišču. Predlog utemeljujem s tem, da je nedelja dan počitka, ko si smejo družine in posamezniki privoščiti sprehod po naravi, ne da bi jim bilo treba razmišljati, ali se bodo znašli na sredi pogona, padli v zasedo ali da bo kdo streljal na njih misleč, da so divjad.

Med tednom bi morali lov omejiti na dvakrat na teden: morda v torek od polnoči do poldne in v četrtek od poldne do polnoči. Na leto je to 104 dni, kar bi moralo biti dovolj za vse gojivne odstrele in morebitne druge razloge, zaradi katerih naj bi nekdo streljal na divjad. Če je neko žival potrebno takoj odstreliti, ker je npr. ranjena, naj za to poskrbijo lovski čuvaji, ki jih je mogoče kadarkoli poklicati po mobilnem telefonu.

Lovcem, kot varuhom narave, seveda nihče ne bi omejeval dostopa v lovišča ob vseh drugih dnevih, le da ne bi smeli biti oboroženi.

Naslednja zahteva bi morala biti zahteva po ničelni stopnji alkohola v krvi med lovom. Alkohol nedvomno skrajšuje reakcijske čase, ki so lahko odločilnega pomena pri ravnanju z orožjem. Morda je lahko prav desetinka sekunde ločnica med pritiskom na petelina in invalidnostjo ali celo smrtjo obstreljenega. Vzorednico lahko potegnemo z vožnjo avtomobila, kjer je zakonodajalec predvidel omejitve in predpisal kazni.

Predlagam, da naj pred skupinskim lovom in po lovu vsak lovec opravi alkotest. Tistim, ki jim test ne pokaže absolutne ničle, se prepove sodelovanje na lovu. Tiste, ki bi jim našli alkohol v krvi po lovu, se izključi iz lovske organizacije in prepove nadaljnji lov. Med lovom sme biti stopnja alkohola v krvi le čista ničla. Kontrolo bi izvajale ustrezno pooblaščen osebe, v Sloveniji je to policija.

Morda bi lahko s temi ukrepi na dovolj neboleč način odpravili marsikateri spor, ki nastaja ob skupni rabi prostora v rekreacijske namene. In lov je v današnjih časih rekreacija za posameznike, enako kot gobarjenje ali tek in sprehod po naravi. Še enkrat pa bi poudaril, da rekreativci ali gobarji niso nevarni drugim ljudem. ■ ■ ■

Ptica leta 2002

mestna lastovka *Delichon urbica*

Damijan Denac

foto: Borut Rubinič
Mestna lastovka *Delichon urbica*.

Akcija Ptica leta se je v slovenskem prostoru že dodobra uveljavila. Letos poteka v organizaciji DOPPS-a že četrto leto. Namen akcije je ljudem podrobneje predstaviti določeno vrsto ptice, njen način življenja, v primeru ogroženih vrst tudi vzroke za ogrožanje in napotke za konkretno pomoč tej ptici. Prav tako je namen pritegniti čimveč članov DOPPS-a in širšo javnost k aktivnemu sodelovanju pri projektu z udeležbo pri organiziranem popisu v okviru akcije. Na tak način dobimo dragocene podatke, ki so neobhodno potrebni pri prihodnjih naravovarstvenih načrtih. Pri popisu gnezd bele štorke med akcijo Ptica leta 1999 se je izkazalo, da je veliko gnezd ogroženih zaradi slabega stanja dimnikov ali drogov, kjer so nameščena. Nekatera od teh gnezd so že varno prestavljena, druga pa bodo še letos pred prihodom štorke.

V letošnjem mednarodnem letu gora smo za ptico leta izbrali mestno lastovko, ki je pred koncem 19. stoletja naseljevala le skalnate pečine visokogorja in obalnih klifov.

Potem je začela postopno osvajati človekova naselja. Gnezda je pričela graditi na stenah stavb, ki spominjajo na njena naravna gnezdišča. Neustrašno jih je pripenjala tudi v kote oken, kjer so njeno življenje budno spremljali ljudje. Danes večina evropske populacije gnezdi le še v vaseh in mestih, redkokje so se ohranile kolonije na skalnih stenah. Kljub temu, da je mestna lastovka v Sloveniji pogosta in zelo razširjena vrsta, je kvalitetnih podatkov o njeni gnezditveni biologiji, ekologiji in številčnosti malo. Dopolniti bi bilo treba tudi znanje o njeni razširjenosti, saj so zadnji tovrstni podatki stari že skoraj 10 let.

Tudi to je bil eden od razlogov za naš izbor ptice leta, saj upamo, da nam boste pri zbiranju novih podatkov pomagali tudi vi. Zbrani podatki v okviru akcije Ptica leta 2002 bodo uporabljeni tudi v Novem ornitološkem atlasu gnezdil Slovenije. Pristrčno vas vabimo, da se nam, kot že prejšnja leta, pridružite pri popisu ptice leta. Obrazci za popis mestne lastovke so v zloženki Ptica leta 2002, kjer je mestna lastovka tudi podrobneje predstavljena.

foto: Borut Rubinič
Žice so pogosto počivališče mestnih lastovk na selitvi.

Kaj moramo vedeti, preden se lotimo opazovanja ptic?

Marijan Govedič

Pstice so ena izmed privlačnejših živalskih skupin za opazovanje. Pogostost, prepoznavnost, številčnost in raznolikost so razlogi za njihovo priljubljenost. Srečamo jih skoraj vsepovsod. Lahko jih privabljamo tudi s hranjenjem ali postavljanjem gnezdilnic. Večino vrst, ki jih vsakodnevno srečujemo, je dokaj enostavno prepoznati. Številni določevalni ključji pa so omogočili, da so se lahko tudi laiki spoprijeli z določevanjem.

Ptice so tudi priljubljen objekt raziskav. Opis obročkanja, ene izmed metod za raziskovanje ptic, je podal Marjan Gobec (Svet ptic 6(3), 2000). Obdelava podatkov ponovno ujetih ali opazovanih obročkanih ptic je omogočila oceno številčnosti ptic. Za nekatere žal prepozno. Kvaliteta rezultatov je bila neposredno odvisna od števila podatkov, ki so jih posredovali številni popisovalci. Ker so ptice na vrhu nekaterih prehranjevalnih verig, so dober, a ne edini pokazatelj stanja okolja, v katerem živijo, gnezdiijo ali se le prehranjujejo. Zato so danes številne raziskave ptic posredno ali neposredno povezane z njihovim celostnim varstvom ali zgolj varstvom gnezdišč, prehranjevališč, prezimovališč ali selitvenih poti.

Predpogoj za opazovanje ptic je njihovo prepoznavanje. V ta namen v društvu organiziramo izlete in predavanja. Prav tako se lahko pridružite popisovalcem za Atlas gnezdilke Slovenije. Za popisovanje ptic ni potrebno poznavanje vseh vrst ptic. Lahko se lotite popisovanja vrst, ki jih z gotovostjo prepoznate, druge vrste pa boste spoznavali sproti. Na trgu so številni priročniki, ki vam lahko pomagajo pri prepoznavanju. Vedite pa, da je ugotovitev, do katere se dokopljete sami, toliko več vredna, kolikor več časa ste zanj porabili.

Zakaj, kje in kako opazovati ptice, zakaj in kaj beležiti ob njihovem opazovanju bom poskušal opisati v naslednjih številkah. Pred tem pa obnovimo nekaj pravil, ki se jih moramo držati, preden se lotimo opazovanja ptic.

Pravno varstvo ptic v Sloveniji ureja Zakon o ohranjanju narave (ZON) in ratificirane mednarodne konvencije (Konvencija o varstvu prostoživečega evropskega rastlinstva in živalstva ter njunih naravnih življenjskih prostorov (Bernska), Konvencija o varstvu selitvenih vrst prosto živečih

živali (Bonnska)) ob vstopu v Evropsko unijo pa tudi Direktiva o ohranjanju prostoživečih vrst ptic. Vrste imajo različen varstveni status glede na Rdeči seznam ogroženih vrst ptic, nekatere vrste so lovne, druge so mednarodno zavarovane. Ogrožene živali in rastline obravnava tretji odstavek 14. člena ZON, ki navaja, da je »rastline ali živali prepovedano namerno, brez opravičljivega razloga ubijati, poškodovati, odvezemati iz narave ali vznemirjati«. Zgolj za opazovanje ptic načeloma ni potrebno nobeno dovoljenje. Kjer je dovoljeno gibanje, lahko ptice opazuje kdorkoli. Obvezno potrebujete dovoljenje za kakršno koli delo na gnezdihih ogroženih vrst ter lov in obročkanje pričev. Za kakršno drugo delo, pri katerem lahko pridemo v neposreden stik s pticami, pa se je potrebno predhodno pozanimati ali potrebujete dovoljenje.

Zakonodaja, ki varuje ptice in njihova življenjska okolja, je bila osnova za Kodeks slovenskih ornitologov, ki ga morajo člani društva spoštovati pri delu s pticami. Trije člani govorijo o obnašanju pri opazovanju ptic:

2. Pri svojem delu in tudi sicer ne vznemirja ptic po nepotrebnem in jim ne škoduje. Prav tako naj ne ogroža drugih živih bitij in narave.
3. Ne jemlje ptic iz narave in jih ne zadržuje v ujetništvu.
4. Bo pri fotografiranju ptic in narave obziren. Ogroženih vrst naj ne slika na gnezdu.

Ornitolog, opazovalec, popisovalec ali raziskovalec ptic so najpogostejši izrazi, ki jih uporabljamo, ko opisujemo osebe, ki se ukvarjajo s ptiči. Po Slovarju slovenskega knjižnega jezika je ornitolog ali ptičjeslovec oseba, ki se ukvarja z ornitologijo (ptičjeslovjem), vedo o pticah. Veda pa je dejavnost, ki si prizadeva na osnovi metod priti do sistematično izpeljanih, urejenih in dokazljivih spoznanj. Iz tega lahko zaključimo, da lahko znanstvene raziskovalce ptic poimenujemo ornitologe. Popisovalci ptic so vsi tisti opazovalci ptic, ki prepoznane ptice beležijo, a rezultatov ne vrednotijo (npr. več kot 200 popisovalcev januarskega štetja vodnih ptic). Samo opazovalci ptic pa so vsi tisti, ki ptice zgolj opazujejo, številne prepoznajo, a ničesar ne zapišejo. Kako se preleviti iz opazovalca v popisovalca ali v ornitologa pa v naslednji številki. ■ ■ ■

NOVICAM NA POT

Samo dve leti je tega, ko smo pred Svetom ptic še imeli Novice DOPPS. Komajda se še spominjamo skromnega časopisa, ki je za naše društvo pomenil prelomnico. V kratkih dveh letih pa so urednica in požrtvovalni sodelavci ustvarili revijo, ki nam je lahko resnično v ponos. Svet ptic se bo seveda nezadržno razvijal in rasel še naprej. Nekaj novosti bomo dočakali še letos. Prva je že pred nami. Oživljene Novice, ki s starim imenom prinašajo novo vsebino. Na sredini vsakega Sveta ptic bo poslej nekaj strani namenjenih veliki jati kratkih, a jedrnatih prispevkov. Pisali bomo o novicah o delu društva, o naših najnovejših akcijah in dosežkih ter o pomembnih dogodkih za naravovarstvo na Slovenskem in še čem.

Novice ureja Tomaž Mihelič, ki poleg predanega dela pri Novem atlasu gnezdlilk vodi tudi društveno službo za stike z javnostmi. Zaželimo mu uspešno delo in veliko veselja z uredništvom.

Naj zaključim s povabilom. Več ko nas bo sodelovalo, bolj živahne bodo Novice. Če imate novico, ki bi jo želeli deliti z drugimi, jo le brž zapišite v kratek prispevek in jo pošljite uredniku na društven naslov. Pravijo, da obveščenost spodbuja sodelovanje. Če bomo spodbujeni z Novicami dodatno rešili samo eno ptico, se je za Novice vredno truditi.

Tomaž Jančar
direktor

VABILO NA LETNO SKUPŠČINO DOPPS

sobota, 16.03.2002 ob 14.00 uri
Modri salon Grand hotela Union,
Miklošičeva cesta 1, Ljubljana

generalni sponzor
DOPPS

GRAND HOTEL UNION D.D.
Miklošičeva 1, Ljubljana, Slovenija

DNEVNI RED:

Pričetek ob 14.00

Otvoritev in pozdrav
Poročilo o delu društva
Letno finančno poročilo
Poročilo nadzornega odbora
Načrt dela 2002
Volitve temeljnih organov DOPPS

Zanimivosti iz dela naših članov
Določanje IBAjev po kriterijih EU
(Luka Božič)
Popis ptic v Kozjanskem parku
(Al Vrezec)
Novi atlas gnezdlilk Slovenije
(Tomaž Mihelič)
Odmor 30 min.

Podelitev priznanja Zlati legat
Predavanje: Kazakstan
(Borut Rubinič)

Zaključek bo predvidoma ob 18.00 uri.

dr. Peter Trontelj, predsednik DOPPS

JANUARSKO ŠTETJE VODNIH PTIC 2002

Pravkar je za nami najbolj množična akcija članstva DOPPS-a BirdLife Slovenija: 137 pisem med 14.1. in 28.1. okoli 200 popisovalcev in nepregledna množica pisnih poročil (po oceni okoli 700) kažejo, da smo opravili enega boljših popisov vodnih ptic v zgodovini IWC pri nas. Svoje je prispevala tudi ostra zima, ki je kot nalašč postregla z obilico zanimivosti: številnimi belorepci in bobnaricami, pritlikavimi kormorani, labodom pevcem, črno raco, velikim številom malih žagarjev in zvoncev, za slovenske razmere izrednim številom velikih belih čapelj ipd. Vsem, ki so popisovali, velja prisrčna zahvala, zlasti lokalnim koordina-

toricam in koordinatorjem. Štetje so zaznamovali vsesplošni poboji vodnih ptic po vsej državi: strelci so stisko ptic, ko se te iz rek zaradi zaledenelih stoječih voda niso imele kam umakniti, neetično izkoristili v pridobitniške namene. In še prednaja: predvidoma v novembru in decembru 2002 bomo izvedeli za popisovalce vodnih ptic serijo lokalnih izobraževalnih delavnic (Veržej, Maribor, Celje, Krško, Novo mesto, Ljubljana, Nova Gorica, Koper). Izvrstna priložnost za druženje ob teoretičnem in praktičnem terenskem ornitološkem delu! BŠ

novice

DATUMI IZIDOV SVETA PTIC

Datumi izidov štirih števil Sveta ptic so skrbno načrtovani. Pogojujejo jih večji dogodki povezani s pticami, hkrati pa morajo enakomerno zajeti utrip delovanja društva preko celega leta. V želji, da bi tem zahtevam čimbolj ugodili, smo letos datume izidov predvideli na dan natančno. Prva številka, ki ste jo našli v poštnem nabiralniku v začetku marca, to potrjuje. Sledila bo poletna izdaja, ki vam jo bo poštar dostavil v začetku junija. Konec septembra boste v rokah držali jesensko številko, tik pred božičnimi prazniki pa še zadnjo v tem letu. TM

DRUŠTVENA SLUŽBA ZA ODNOSE Z JAVNOSTJO

Obveščanje javnosti se je potrdilo kot izjemno pomembno naravovarstveno sredstvo, ki obenem veča tudi zanimanje ljudi za naše delo in možnosti vključevanja vanj. V društvu smo se lotili sistematičnega objavljjanja naših projektov in prizadevanj v dnevnem in tedenskem časopisu, televiziji in radiu. Ime društva skupaj z našim naravovarstvenim sporočilom se je tako v zadnje pol leta v medijih pojavilo več kot 50-krat. Največkrat smo bili prisotni v dnevniških časopisih (Delo, Večer, Dnevnik), tednikih (Mladina, Primorske novice, Nedelo) in televiziji (TV SLO, POP TV). TM

KOMISIJA ZA REDKOSTI

V letu 2000 je ponovno začela delovati nacionalna Komisija za redkosti. Njeni člani so obravnavali poročila o opazovanjih redkih vrst za leta 1997-2000, kar omogoča, da bo v prihodnje delo potekalo bolj ažurno. O tem priča tudi izid poročila v Acrocephalus skupaj s seznamom ugotovljenih vrst ptic v Sloveniji. Namen komisije za redkosti seveda ni ocenjevanje opazovalcev, njihovega znanja ali verodostojnosti, temveč objektivno in nepristransko ter strokovno presojanje poročil. To pa je potrebno, če hočemo zagotoviti ustrezno strokovno raven našega dela. LB

NADZORNIK V ŠKOCJANSKEM ZATOKU

Najboljši način preprečevanja kršitev varstvenega režima v zavarovanih območjih je izvajanje vsakodnevnega terenskega nadzora, za kar skrbi nadzorna služba. Prav zaradi tega smo na DOPPS-u v okviru projekta, financiranega iz evropskega programa LIFE Narava, predvideli zaposlitev naravovarstvenega nadzornika. Za to delovno mesto je bil na podlagi svojih izkušenj in znanj izbran Branko Koren. Branko dela v Škocjanskem zatoku od začetka tega leta, poleg izvajanja nadzorne službe pa skrbi tudi za izvajanje upravljalških aktivnosti na terenu, nadzor nad izvajanjem sanacijskih in renaturacijskih posegov in pomaga pri izvedbi različnih programov monitoringa. V času uradnih ur vas bo z veseljem sprejel v začasnem informacijskem centru rezervata na Staničevem trgu 16 v Kopru ali pa vam na izletih predstavil živi svet Škocjanskega zatoka. NŠ

SKRB ZA SLOVENSKE IBA-JE

V DOPPS-u si v prvi vrsti prizadevamo za varovanje ptic in njihovih habitatov, saj je to naše osnovno poslanstvo. Pomemben del tega je varstvo najpomembnejših, ključnih območij za preživetje ogroženih vrst. Kot primer bomo tokrat vzeli Sečoveljske soline, ki so kot območje pomembne tako po mednarodnem kot nacionalnem pomenu. V njih sistematično spremljamo stanje avifavne z mesečnimi popisi ptic, ki jih opravljamo od leta 1992. Že štirinajst let v okviru mednarodnega zimskega štetja vodnih ptic pozornost namenjammo popisom ptic, ki prezimujejo v solinah. V okviru svetovnega in evropskega dneva opazovanja ptic vsako leto vodimo izletnike na Sečoveljske soline. Lani smo jih slovenki javnosti predstavili tudi v filmu Pomen ogroženih mediteranskih mokrišč v Sloveniji. To pa je le del vseh naših naravovarstvenih aktivnosti na solinah. TM

NOVOSTI V ŠKOCJANSKEM ZATOKU

foto: Branko Koren

Zima ni več čas, ko bi dela na terenu stala. V ponovnoletnem času smo v rezervatu postavili informacijske table, ki obiskovalce obveščajo o prihodnji ureditvi rezervata in primernem vedenju znotraj njega. Postavljeni sta bili dve zapornici, ki preprečujeta dostop motornim vozilom na Bertoško bonifiko in zagotavljata mir tistim, katerim je rezervat namenjen: obiskovalcem, pticam ter vsej ostali flori in favni. Prav s tem namenom pa se je v zimskem času začela tudi košnja na Bertoški bonifiki. BK

MONITORING ŠKOCJANSKEGA ZATOKA

Da bi pridobili čimbolj natančne podatke za določitev najbolj primerne načina izvajanja sanacijskih ukrepov in kasnejšega upravljanja rezervata, se od leta 2000 dalje na območju rezervata izvajajo raziskave in monitoring stanja biotskih in abiotskih parametrov. Izhodiščno stanje v zatoku je bilo ugotovljeno v preteklih dveh letih. Na podlagi programa varstva in razvoja rezervata, rezultatov opravljenih raziskav, lastnih opažanj in priporočil izvajalcev raziskav smo v program dela rezervata za leti 2001 in 2002 vključili:

1. stalni monitoring avifavne,
2. raziskave potencialne sposobnosti naravne repopulacije rezervata,
3. program ihtioloških raziskav za oceno

obstoječega stanja v Škocjanskem zatoku in okolici,

4. monitoring hidroloških parametrov,
5. pregled stanja kakovosti vode v laguni naravnega rezervata Škocjanski zatok in raziskavo onesnaženosti reke Badaševce,
6. hidrogeološke raziskave območja med serminskim hribom in Ankaranom.

Vseh šest programov je trenutno v teku, DOPPS pa izvaja prva dva. Namen raziskave potencialne sposobnosti naravne repopulacije rezervata je določitev ekoloških pogojev za ohranitev in ponovno naselitev rastlin in živali, ki bodo obvezna izhodišča za pripravo dokumentacije in izvajanje renaturacije.

Z namenom identificirati vplive posegov na območju rezervata izvajamo v DOPPS-u monitoring stanja avifavne skozi vse leto. Ptice na preletu in prezimovanju v zadnjih mesecih popisujemo vsakih sedem dni, vzporedno pa zbiramo tudi podatke o ekoloških dejavnikih, ki so potrebni za obstoj in razvoj posameznih vrst. Najnovejši podatki kažejo, da je v času jesenskega preleta in prezimovanja število vodnih ptic začelo naraščati. Kot primer naj navedemo bistveno povečanje števila velikih škurhov, ki prezimujejo v zatoku. V prejšnjih dveh zimah smo na terenskih obhodih našli največ 7 velikih škurhov, v letošnji pa se je v zatoku zadrževalo od 17 do največ 46 osebkov. Ptice se vračajo! BM

foto: Borut Mozetič

PRAZNE KRMILNICE

Letošnja zima je bila za ptice nekaj posebnega. Kljub ponujeni krmi v krmilnicah so bile te praviloma prazne ali pa so se ptice pojavljale v njih v bistveno manjšem številu kot v preteklih letih.

Zaradi tega nas je letos na sedež društva poklicalo okrog sto zaskrbljenih ljubiteljev ptic, prav vse je omenjena sprememba močno zaskrbel.

Pticam pa se je letos prav dobro godilo. Številni obrod bukve, belega gabra, smreke in številnih plodonosnih vrst je bil glavni razlog nezainteresiranosti ptic za našo ponudbo. V gozdovih je bilo za razliko od krmilnic letos prav živahno. Poleg običajnih vrst so jih letos obiskale tudi večtisočglave jate pinož, ki so obilico žira s pridom izkoristile. NP

foto: Tomaž Mihelič

POMOČ ŠTORKLJAM NA LJUBLJANSKEM BARJU

Lansko leto je na Ljubljanskem barju nastalo novo gnezdo belih štokelj. Zgradil ga je mlad par, ki si je za dom izbral lesen drog električnega

foto: Vojko Havliček

daljnovega v Dragomerju. Štoklji sta se, kljub temu da nista gnezдили, na gnezdu zadrževali preko celega leta.

V želji, da zagotovimo varnejšo gnezditvev novemu paru, smo v DOPPS-u dali pobudo za izgradnjo gnezdilnega podstavka. Po naših navodilih je nato akcijo vzorno speljalo podjetje Elektro Ljubljana.

Dotrajan lesen drog je bil zamenjan z novim betonskim, nanj pa nameščen gnezdilni podstavek, ki omogoča, da je gnezdo varno odmaknjeno od električnih žic. Gnezdo iz starega droga se je nato skrbno prelozilo na novo mesto.

Nova lokacija bo za gnezditvev primernejša in varnejša, predvsem pa bo odveč bojazen, da bi se dotrajan lesen drog med gnezdenjem štokelj podrl ali pa da bi prišlo do kratkega stika, ki bi bil usoden za odrasli štoklji in za mladiče.

Akcijo so z velikim odobravanjem sprejeli lokalni prebivalci in tudi ljudje po Sloveniji, saj je bila objavljena tako na televiziji kot v dnevnem časopisu. TM

TINA POVZROČA TEŽAVE

Transportni plani, predlagani v projektu TINA (Ocena potreb po prometni infrastrukturi), ki se nahajajo v evropskih načrtih za države kandidatke, so postavljeni tako, da lahko opustošijo populacije ogroženih vrst ptic v centralni in vzhodni Evropi.

BirdLife International je opravil desetmesečno raziskavo o možnih posledicah predlaganega sistema prometnih povezav. DOPPS je za Slovenijo sodeloval pri pripravi poročila in ob tej priložnosti izdal tudi zloženko. Ovrednotenje več kot 400 IBA območij za ptice je pokazalo, da bi lahko 21 odstotkov le-teh predlagani razvoj močno prizadel. Glavno grožnjo predstavlja razvoj cestnega omrežja. To bi povzročilo še dodatni pritisk na ptice, katerih številčnost že upada zaradi vznemirjanja in intenziviranja kmetijstva.

Poročilo vsebuje štiri vzorčne raziskave BirdLife partnerjev, ki ilustrirajo nasprotja med varstvom mednarodno pomembnih območij za ptice in razvojem TINA ter predstavljajo opozorilo pred prenatrženim razvojem transportne infrastrukture, ki lahko povzroči nepovratne spremembe območij, potrebnih takojšnjega varstva.

85 mednarodno pomembnih območij, ki bodo prizadeta v primeru uresničenih transportnih planov, vzdržujejo mednarodno pomembne populacije 128 ptičjih vrst, vključno s tremi globalno ogroženimi vrstami (kodrasti pelikan, rdečevrata gos in povodna trstnica).

V DOPPS-u skupaj s celotno zvezo BirdLife pozivamo EU naj ne dopusti uničenja nobenega od naravovarstveno pomembnih območij Evrope z uresničevanjem TINA transportne infrastrukture.

V primerjavi z EU državami, kjer je razvoj infrastrukture in pritisk človeka na naravne življenjske prostore že zmanjšal pestrost, najdemo v državah kandidatkah relativno ohranjena območja z veliko biotsko pestrostjo. Kakorkoli že, seštevajoče nevarnosti naraščajočih pritiskov, vključno z zahtevami razvoja transporta, lahko privedejo ogrožene vrste ptic do popolnega izumrtja ne le v centralni in vzhodni Evropi. LK

Cesta v opustošenje?

Bodo prometni razvojni programi v državah kandidatkah za vstop v Evropsko unijo uničili petino Mednarodno pomembnih območij za ptice?

novice

PTICAM PRIJAZNO KMETIJSTVO

Koncem lanskega leta smo zaključili projekt Popularizacija pticam prijaznega kmetovanja. Namen projekta je bila popularizacija kmetijsko-okoljskih ukrepov, ki so namenjeni ohranjanju tradicionalnih oblik kmetovanja in s tem kulturne krajine. V ta namen smo izvedli 8 predavanj, na katerih se je skupaj zbralo več kot sto ljudi. Rezultat tega projekta sta tudi dve zloženki, ki opozarjata na priložnost subvencij. Kmetijsko okoljski ukrepi še ne zagotavljajo popolnega varstva ptic in njihovih življenjskih prostorov, vendar so dober začetek. LK

OŽIVLJAMO POBUDO ZA ZAVAROVANJE LJUBLJANSKEGA BARJA

Dolgo je bil DOPPS vodilni pobudnik za zavarovanje in ohranjanje Ljubljanskega barja. Opravili smo veliko dela: atlas gnezdil, razstavo, številna predavanja, zgibanke, vrsto prispevkov v medijih... Zadnja leta nam je nekoliko pošla sapa.

Z letošnjim letom spet prevzemamo pobudo. Poslej bo naše aktivnosti na LB koordiniral in spodbujal Vojko Havliček. Vojko, ki je član DOPPS-a od l. 1999, se je pred kratkim upokojil. V študij projekta je že doslej vložil veliko svojega časa. Želimo mu uspešno delo. TJ

PISARNI DRUŠTVA POMAGA VSE VEČ PROSTOVOLJCEV

Obseg dela, ki ga opravlja pisarna društva, je vse večji. Da je delo res realizirano, gre velika zahvala tudi članom društva, ki so svoj čas namenili prostovoljnemu delu v pisarni. V zadnjih treh mesecih so se v delo pisarne vključili: Andrej in Jernej Figelj, Luka Korošec, Jakob Smole, Polonca Voglar, Željko Šalamun in Eva Vukelič. Vsem, ki pomagata pri delu v pisarni in izven nje, prisrčna hvala. TM

GOZD JE DOM MNOGIM OGROŽENIM VRSTAM

Gozdovi pokrivajo preko polovice površine Slovenije in so zelo pomemben življenjski prostor za veliko živalskih in rastlinskih vrst.

V društvu se zavedamo pomena gospodarjenja z gozdom za ohranjanje ogroženih vrst ptic, zato smo začeli iskati navezo z Zavodom za gozdove Slovenije (ZGS), ki skrbi za sonaravno, mnogonamensko in trajno gospodarjenje z gozdom. Prednostno se bomo usmerili predvsem v predele gozdov, ki so mednarodnega pomena za ptice (IBA). Te gozdove še naseljujejo ogrožene vrste ptic, ki so v večini evropskih gozdov zaradi neprimerne gospodarjenja že izginile. Za te vrste je značilno, da potrebujejo gozd z velikim deležem odmrlega drevja. Ohranitev teh gozdov je v veliki meri odvisna od prihodnjega gospodarjenja z njimi. Prepričani smo, da bodo v ZGS zainteresirani za sodelovanje, saj so se s svojo skrbjo za gozd v preteklosti že velikokrat izkazali. ŽŠ

DELO ŠTAJERSKE SEKCIJE DOPPS-A

Postal je že običaj, da aktivnejši člani Štajerske sekcije v začetku novega delovnega leta javno predstavijo rezultate dela v prejšnjem letu na predavanju z imenom Let enega leta. Franc Bračko je predstavil nadvse uspešno, že tradicionalno in v letu 2001 internacionalno akcijo, izdelovanja umetnih sten za ogroženo breguljko, Damijan Denac projekt ohranjanja ogrožene navadne čigre, Luka Božič pa nacionalni popis mokožev. Predavanja na Pedagoški fakulteti se je udeležilo 20 ljudi, med katerimi je bilo veliko mladih, perspektivnih ornitologov. DD

V Novicah so pisali:

Luka Božič, Damijan Denac, Tomaž Jančar, Leon Kebe, Primož Kmecl, Branko Koren, Tomaž Mihelič, Borut Mozetič, Nevenka Pfajfar, Nataša Šalaja, Željko Šalamun in Borut Štumberger.

UNŠKA KOLIŠEVKA

Unška koliševka je ena izmed največjih udornih dolin na notranjskem Krasu. Zaradi svojih geomorfoloških, botaničnih in zooloških posebnosti je bila že leta 1984 razglašena kot naravni spomenik.

V lanskem letu so neznanci pod ostenjem posekali drevje, med drugim več zelo starih tis, ki so zavarovana vrsta. Steno so očistili rastlinja in jo v jeseni začeli opremljati s plezalskimi pripomočki. Za poseg niso pridobili ustreznih dovoljenj, zato smo zoper storilce podali prijavo na pristojno inšpekcijo in o dogodku obvestili policijo ter Planinsko zvezo Slovenije. Dogodki iz Unške so še dodatno podkrepili nujnost DOPPS-ovih prizadevanj za varstvo ptic v skalnih stenah. Ob tej priložnosti smo na MOP ponovno poslali pobudo za pravo ureditev nastajanja plezališč in stopili v kontakt s Planinsko zvezo v želji po skupnem reševanju omenjene problematike. TM

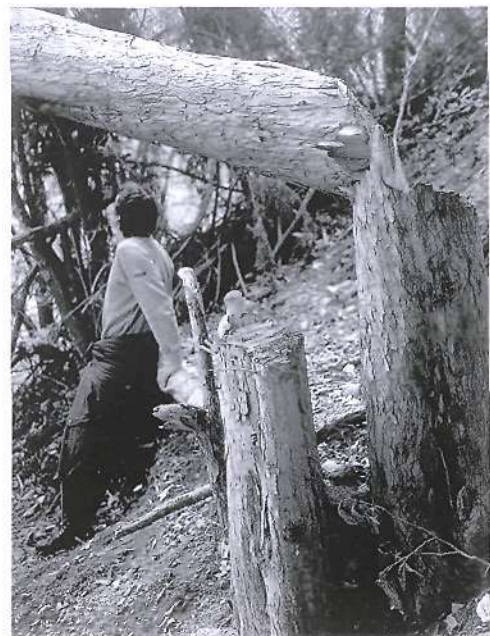

foto: Tomaž Mihelič

JADRALNI PADALCI OGROŽAJO PTICE

foto: Tomaž Mihelič

Lani je Agencija za okolje RS zaprosila DOPPS za strokovno mnenje o problematiki vzletne točke za jadralna padala nad Lijakom. Ta točka leži na zahodnem robu območja IBA »Južni rob Trnovskega gozda in Nanos«, ki je predlagano za uvrstitev med območja SPA. Tukaj živijo evropsko pomembne populacije sedmih vrst ujed in travniških ptic. Jadralno padalska dejavnost se na tem območju odvija že kar nekaj časa, pri čemer ni omejena samo na območje Lijaka, saj padalci pogosto letajo vzdolž skalnatih sten vse do Pleše na Nanosu. Veliko število padalcev v zraku vznemirja ogrožene vrste ptic v času gnezdenja in jim otežuje iskanje hrane. Mnenje DOPPS-a o vpisu vzletišča v register pri Upravi RS za civilno letalstvo je zaradi tega negativno. Predlagali smo tudi, da se na tem območju s posebnim podzakonskim aktom omejijo tudi vse neorganizirane oblike tovrstne dejavnosti v času med 1. 1. in 30. 9. LB

VARSTVO KORMORANA V SLOVENIJI

Naša prizadevanja za zaščito kormorana v Sloveniji se nadaljujejo. V drugi polovici leta 2001 smo moči usmerili predvsem v pogajanja s pristojnimi ministrstvi (MKGP, MOP) ter v tožbo na upravnem sodišču zoper sporno odločbo o odstrelu. Žal pogajanja niso potekala uspešno, saj smo kljub precejšnjemu trudu, da bi vzpostavili dialog, naleteli na gluha ušesa. Nenehno smo opozarjali na osnovne, nešteto krat preverjene resnice o biologiji kormorana in njegovi interakciji z ribogojstvom ter predlagali ustanovitev mešane (ribiške in ornitološke) strokovne komisije, ki bi problem temeljito preučila in predlagala ustrezne rešitve. Obrnili smo se tudi naravnost na oba pristojna ministra, vendar zaman. Sledila je znana zgodba, enaka lanskoletni: odločba, tožba DOPPS-a in začasna odredba upravnega sodišča, ki izvajanje odločbe ustavi, vrhovno

sodišče iz formalnih (ne vsebinskih!) razlogov začasno odredbo razveljavi. Kormoran je bil pravno tako pod varstvom dober mesec - tudi med tem časom pa so se poboji nadaljevali, nelegalno in po naših ocenah daleč čez predpisano število 500. V letu 2001 so skupino za varstvo kormorana sestavljali Primož Kmecl, Tomaž Jančar in Jakob Smole. PK

foto: Tomaž Mihelič

Še niste član DOPPS-a in bi to radi postali?

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS-BirdLife Slovenija) je ena največjih in najstarejših nevladnih naravovarstvenih organizacij v Sloveniji. Namen delovanja društva je varovanje ptic in njihovih habitatov z raziskavami, naravovarstvenimi aktivnostmi, popularizacijo ornitologije, publicistično in izobraževalno dejavnostjo ter sodelovanjem z drugimi nevladnimi organizacijami in vladnimi službami.

Zakaj postati član DOPPS-a in kaj Vam to prinaša?

- S tem neposredno prispevate k povečanju družbene veljave varstva ptic in narave in k ohranjanju našega naravnega bogastva.
- Možnost vključevanja v ornitološke in naravovarstvene projekte in dobro informiranost na tem področju.
- Brezplačno udeležbo na številnih predavanjih in izletih.
- Prijetno druženje z drugimi ljubitelji ptic in narave.
- Redno brezplačno prejemanje revije Svet ptic - prve slovenske poljudne barvne revije o pticah.
- Vodilno slovensko ornitološko revijo *Acrocephalus* kot član DOPPS-a prejimate po simbolični ceni 1.000 tolarjev za letnik.

Torej, če še niste član DOPPS-a in bi to radi postali, nam izpolnjeno in podpisano Pristopno izjavo vrnite na naslov:

DOPPS, p.p. 2722, 1001 Ljubljana.

Dodatna pojasnila pri izpolnjevanju obrazca:

1. Dodiplomski študenti in brezposelne osebe naj priložijo kopijo potrdila o šolanju oz. brezposelnosti.
2. Donacijo lahko uveljavljate kot olajšavo pri napovedi dohodnine.
3. Plačilo članarine preko trajnega naloga je zaenkrat mogoče, če imate tekoči račun odprt pri Novi ljubljanski banki, SKB banki, Novi KBM (razen za Področje Nova Gorica) ali Banki Domžale. V primeru izbire takega načina plačevanja vam bomo poslali obrazec »Pooblastilo za otvoritev trajnega naloga na tekočem računu«, na podlagi katerega bomo uredili vse potrebno za otvoritev trajnega naloga in plačilo članarine. Vse, ki boste članarino plačevali s trajnikom, čaka tudi darilo: kapa ali majica z DOPPS-ovim znakom.
4. Vpišite ime in priimek člana, ki Vam je pomagal pri včlanitvi v DOPPS. V skladu z zakonom o društvih mora ob včlanitvi mladoletne osebe, mlajše od 15 let, pristopno izjavo podpisati njegov zakoniti zastopnik.

PRISTOPNA IZJAVA

za pridobitev članstva v Društvu za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije

Ime in priimek: _____ Naslov in pošta: _____

Datum rojstva: _____ Tel.GSM: _____ E-pošta: _____

Družinski člani: (vpišite ime, priimek in datum rojstva ter naslov, če se razlikuje od nosilca)

1. _____
2. _____
3. _____

Želim se včlaniti v Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije in s tem podpirati prizadevanja za ohranitev naše narave in ptic. Izbiram naslednji tip članarine:

Tip članarine	z revijo <i>Acrocephalus</i>	brez revije <i>Acrocephalus</i>
1. POLNA (odrasli člani)	☐ 6.000 SIT	☐ 5.000 SIT
2. ZNIŽANA (mladi do 20. leta, dodiplomski študenti in brezposelni) ¹	☐ 4.000 SIT	☐ 3.000 SIT
3. DRUŽINSKA	☐ 7.000 SIT	☐ 6.000 SIT
4. PODPORNİ ČLANI	☐ 25.000 SIT ali več	

Dodatno število brezplačnih izvodov Sveta ptic za družinske člane (samo za tip članarine 3 in 4): _____

Dodatno število revije *Acrocephalus* po ceni 1.000 SIT za člane (samo za tip članarine 3 in 4): _____

DONACIJA ²: _____ SIT

SKUPAJ ZA PLAČILO: _____ SIT

Način plačila: ☐ s položnico ☐ s trajnim nalogom na tekočem računu ³ (izberite darilo)

Darilo pri plačilu s trajnim nalogom: ☐ kapa ☐ majca (št. _____)

Včlanil član ⁴: _____

Kraj in datum: _____, _____ . Podpis: _____

Povabilo članom

Se tudi Vaši prijatelji, sorodniki in znanci zanimajo za ptice ali varstvo narave? Bi se radi skupaj z Vami udeleževali predavanj in izletov? Povabite jih, naj se včlanijo v DOPPS. Vaš trud bomo nagraditi. Vsak član, ki bo pridobil dva nova člana, bo dobil simbolično nagrado: kapo z DOPPS-ovim znakom. Na koncu leta bomo tri najbolj uspešne pri pridobivanju novih članov še dodatno nagradili. Čaka Vas prijetno presenečenje, za katerega se je vredno potruditi!

Planinska kavka

Eva Vukelič

Po velikosti bi jo lahko uvrstili nekje med kavko in sivo vrano. Perje ima popolnoma črno, od blizu je morda videti le rahel modrikast lesk. Vsak pri planinski kavki *Pyrrhocorax graculus* zagotovo najprej opazi kljun, ki je svetlo rumene barve in ni tako močan, kot pri drugih vranih. Od njih se med drugim razlikuje tudi po rdečih nogah. Mlade planinske kavke so bolj zamolklo črne, kljun in noge pa so medlih barv. Podobna je planinska vrana *Pyrrhocorax pyrrhocorax*, ki ima daljši, rdeče obarvan kljun, vendar je pri nas le priložnostni gost.

Foto: Jože Mihelič

Planinska kavka *Pyrrhocorax graculus* je pozimi pogosta okoli planinskih koč.

V zraku je spretna letalka, pogosto jo vidimo jadрати na vetrovih, ki se dvigajo ob pobočjih in gorskih vrhovih. Je družabna ptica in kadar išče hrano, se skoraj brez strahu približa človeku.

Poseljuje gorska območja od Atlasa v severni Afriki preko južnoevropskih gorovij, Male Azije in Kavkaza ter osrednjeazijskih gora, Hindukuša in Himalaje do zahodnega dela Kitajske. V srednji Evropi je areal omejen na Alpe. V Sloveniji domuje planinska kavka v visokogorju Karavank in Kamniških ter Julijskih Alp. Prebiva nad 1500 m nadmorske višine, najdemo pa jo vse do višin, ko druge vrste že davno omagajo. V nekaterih gorstvih gnezdi vse do 4000 metrov, v Himalaji pa se pri iskanju hrane za planinci dvigne tudi 8000 m visoko.

Za gnezdišče si izbira nedostopne, prepadne stene, ki so tudi pozimi nezasnežene in jih skozi vse leto uporablja tudi

za prenočišče. Prehranjuje se na gorskih tratah in pašnikih. Pri hranjenju se jata klinasto razprši. Ptice na koncu klina se premikajo hitro in površno stikajo za hrano, ptice v ozadju pa podrobneje preiščejo teren. Planinska kavka je vsejed, kar pomeni, da je hrano rastlinskega in živalskega izvora. Spomladi, ko je na voljo pretežno živalska hrana, se prehranjuje z žuželkami in drugimi nevretenčarji, jeseni pa se na njenem jedilniku znajde še sadje. Povečano število ljudi v visokogorju (turizem) je povzročilo nastanek smetišč, ki jih kavka dodatno izkoristi pri iskanju hrane; drug vir je krmljenje, ki je tudi v naših gorah pogost pojav.

Pozimi se kavke čez dan spuste v nižine, vendar se zvečer zopet vrnejo na višje lege. Pri tem lahko posamezne skupine ptic desetletja obiskujejo isto prehranjevalno območje v nižini. Mladi osebk predvsem jeseni zapustijo starševsko skupino in se priključijo drugi. V tem času se lahko številčnost skupin zelo spreminja iz dneva v dan.

PLANINSKA KAVKA

Planinska kavka začne gnezditi v aprilu. Dvorjenje enega para ponavadi vzbudi tudi druge, tako da pogosto dobimo skupino svatujočih parov. Kljub skupnemu svatovanju kavka ni kolonijska gnezdilka, ampak ima teritorij, ki ga intenzivno brani. Vsiljivce prežene iz ožjega območja gnezda in jih nato še kratek čas zasleduje. Je monogamna, partnerja sta skupaj vse življenje. Možna gnezdilna mesta izbere samec, vendar je končna odločitev na strani samice. Gnezdo se ponavadi nahaja na skalni polici, ki je nedostopna plenilcem. Narejeno je iz vejic, trav, šašja, lišajev. Notranjost je obložena s finejšim materialom, kot sta mah in živalske dlake. Maja kavke izležejo 3-5 jajc, iz katerih po približno osemnajstih dnevih pokukajo mladiči. Ti zapustijo gnezdo po mesecu dni.

Po gnezdilnem obdobju se ptice zadržujejo v ohlapnih skupinah, ki se številčno že tekom dneva močno spreminjajo; jati se lahko pridruži druga ali pa jo del ptic zapusti. Zanimivo je, da v takšnih jatah med letom ni

hierarhije; spredaj leteče osebkke lahko nadomestijo zadaj leteči, pri čemer ni pravil ali vzorcev. Na tleh pa v jati zlahka vidimo strogo hierarhično organizirano socialno strukturo. Za planinsko kavko se dan začne ob sončnem vzhodu. Nekaj minut po njem ptice zapustijo prenočišča in skupno odletijo na mesta, kjer se zadržujejo čez dan. Med iskanjem hrane se skupina razdrobi, tako da traja večerno zbiranje na prenočišču tja do ene ure. Pri letu kavka izkorišča vsak še tako majhen zračni tok, kar ji omogoča, da lahko zgolj z uravnavanjem repnih peres doseže velike višine. Pri iskanju hrane pridejo do izraza njene izredne letalne sposobnosti.

Onihanju populacije skorajda ni podatkov, vendar se predvideva, da se je število planinskih kavk zaradi visokogorskega turizma in s tem dodatnega vnosa hrane povečalo. Planinska kavka uspešno izkorišča prisotnost človeka v gorah. Pri srečanju z njo pa se moramo zavedati, da je to divja žival in imejmo do nje temu primeren odnos.

GRAND HOTEL UNION D.D.

Miklošičeva 1, Ljubljana, Slovenija

NOVO v restavraciji Smrekarjev hram!

Nova izvirna ponudba **jedi**. Širok izbor **vin**.
Prijeten **ambient**. Možna rezervacija **separejev**.

Restavracija, je idealna za
POSLOVNA KOSILA,
kar je še en razlog več, da pridete in
se pustite razvajati našim odličnim
kuharskim mojstrom.

Za vse večerne ptice pa smo pripravili
pestro izbiro **VEČERIJ**.

Restavracija Smrekarjev hram
Nazorjeva ulica 2, 1000 Ljubljana

Informacije in rezervacije:
Tel: **01 308 1975**, fax: 01 308 1015

Odprto od
ponedeljka do petka, od 12.00 do 23.00 ure.

Vljudno vabljeni!

RAČKI RIBNIKI IN VODNI ZADRŽEVALNIK POŽEG

Luka Božič

Foto: Damijan Denac

Zgornji del zadrževalnika Požeg je najbolj zanimiv v pomladnih mesecih.

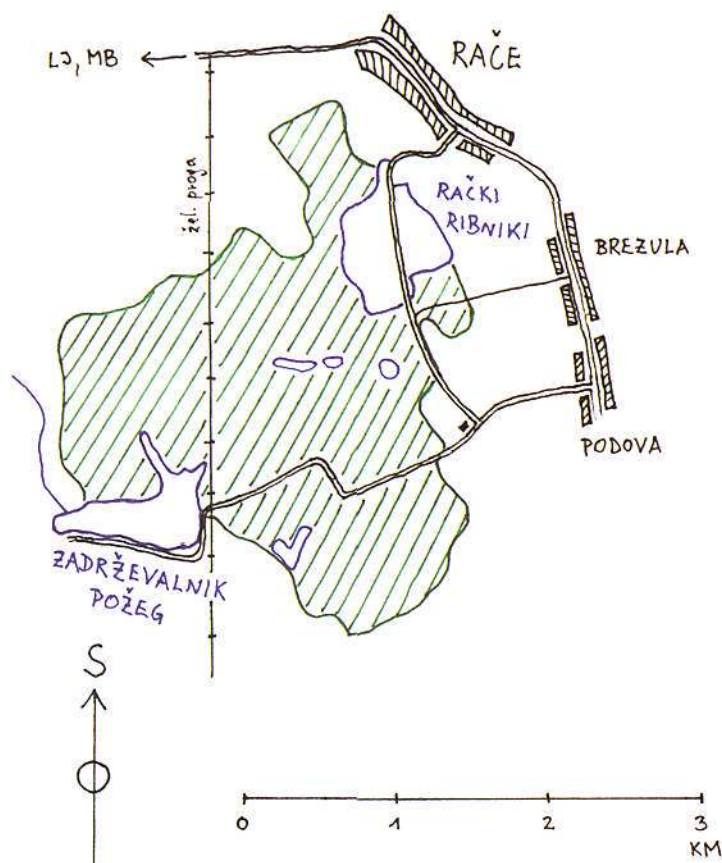
Uvod

Na zahodnem robu Dravskega polja ležita dve zanimivi vodni telesu, ki imata velik pomen za različne vrste vodnih ptic, tako v času selitve kot tudi gnezdenja. Kompleks Račkih ribnikov in vodni zadrževalnik Požeg povezuje precej velik ostanek nižinskega gozda, ki skupaj z njimi tvori razmeroma dobro ohranjeno območje sredi intenzivnih kmetijskih površin, zanimiv tudi za drugo živalstvo in rastlinstvo. Zaradi tega je bil del tega območja leta 1992 proglašen za krajinski park. V ribnikih sicer poteka intenzivna vzreja rib. Ta dejavnost se v zadnjih letih vedno bolj širi in s tem ogroža nekatere pomembne predele tega območja.

Dostop

Račke ribnike najlažje dosežemo kar iz vasi, po kateri so dobili ime. Če smo se na pot odpravili z avtomobilom iz Maribora ali Ljubljane, zavijemo z avtoceste pri odcepu za Fram, takoj nato pa na lokalno cesto proti Račam. Najprej se peljemo preko železniške proge, nato pa še mimo gradu. Tukaj zavijemo v krožišču desno, v smeri proti Brezuli. Po

približno 500 metrih vožnje zavijemo pod gnezdno bele štorke pri gostilni Tri srca desno proti ribnikom. Odcep označuje tudi manjša tabla. Po makadamski cesti hitro dosežemo naš cilj. Obvestilna tabla nas opozarja, da se nahajamo v krajinskem parku. Na njej lahko preberemo tudi osnovne podatke o nekaterih vrstah ptic, ki se tukaj pojavljajo. Tukaj nekje lahko pustimo avtomobil in se naprej odpravimo peš, razen če smo namenjeni k zadrževalniku Požeg. V tem primeru pot nadaljujemo po cesti, ki vodi mimo Račkih ribnikov v gozd in gre mimo osamljene kmetije na levi strani. Pri žagi na drugi strani gozda nato zavijemo desno in kmalu smo ponovno v gozdu. Tu nas čaka še eno križišče, kjer nadaljujemo desno in po enem kilometru vožnje pridemo do železniškega prehoda. Takoj na drugi strani leži zadrževalnik Požeg. Najbolje bo, če se odpeljemo še nekoliko naprej na zgornji konec jezera, ki je najbolj primeren za opazovanje ptic. Najbolj primeren čas za ornitološki ogled tega območja je zgodnja pomlad (marec in april), ko se tukaj ustavlja veliko število selečih se vrst ptic.

Zemljevid obravnavanega območja.

Gnezditev

Obravnavani ribniki in zadrževalnik se ne ponašajo z velikim številom gnezdečih vodnih ptic, vendar pa lahko tukaj srečamo vse najbolj tipične predstavnice te ptičje skupine. Opazovanje je še posebej na Račkih ribnikih enostavno, saj je teren pregleden in lahko obvladljiv. Obisk tega območja je torej zelo primeren za začetnike, čeprav se skoraj ob vsakem obisku najde kaj tudi za bolj izbirčne opazovalce. V času gnezditve je najbolj pomemben Veliki ponirki *Podiceps cristatus*. Tukaj se pojavijo konec marca in takoj pričnejo z izvajanjem slikovitih svatbenih ritualov. Težko spregledamo tudi čopasto črnico *Aythya fuligula*, v Sloveniji sicer precej redko gnezdilko. Nekoliko manj opazna sta mali ponirek *Tachybaptus ruficollis* in zelenonoga tukalica *Gallinula chloropus*, ki se ponavadi zadržujeta v bližini plavajočega vodnega ali obrežnega rastlinja, kjer se tudi prehranjujeta. Še bolj skrito življenje živi čapljica *Ixobrychus minutus*. Morda bomo imeli srečo in jo splašili iz gostega sestoja rogoza, kjer se čez dan varno skrita običajno zadržuje. Običajni gnezdilki sta še liska *Fulica atra* in mlakarica *Anas platyrhynchos*.

Iste vrste vodnih ptic gnezdijo tudi na zadrževalniku Požeg. Tukaj lahko na močvirnatem zgornjem delu ob izlivu potoka Reka opazujemo še nekatere redke vrste iz reda pevcev: bičjo trstnico *Acrocephalus schoenobaenus*, rakarja *A. arundinaceus* in trstnega strnada *Emberiza schoeniclus*. V dokaj obsežnem gozdu, ki leži med obema opisanimi območjema, lahko opazujemo običajne gozdne vrste ptic. Te so tukaj vrstno precej bogato zastopane, saj gre za mešan gozd, kjer najdemo tako sestoje z veliko doba kot tudi predele s prevladujočimi iglavci.

Prezimovanje in selitev

Še veliko bolj živahno je dogajanje v času selitve, še posebej spomladanske. Takrat se ornitološka podoba ribnikov in okolice spreminja dobesedno iz ure v uro. Kaj lahko se zgodi, da dva opazovalca, ki obiščeta ribnike le nekaj ur vsaksebi, zabeležita popolnoma različne vrste. Seznam opazovanih vodnih vrst ptic tega območja je zelo dolg, saj bi se težko spomnili kakšne vrste, ki na njem manjka. Ena izmed najveličastnejših ptic, ki se tukaj pojavlja med koncem marca in koncem aprila, je ribji orel *Pandion haliaetus*. Na zadrževalniku Požeg lahko pogosto opazujemo celo tri osebkke hkrati. Tukaj so njihovo priljubljeno počivališče suha drevesa na severni strani jezera. Izmed ujed je so na selitvi številni tudi rjavi lunji *Circus aeruginosus*. Lunji se zadržujejo predvsem na okoliških poljih. Najbolj številne so različne vrste rac, predvsem nepotapljavk. Med njimi so najpogostejše reglje *Anas querquedula*, kreheljci *A. crecca*, žvižgavke *A. penelope* in žličarice *A. clypeata*. Občasno lahko vidimo tudi redko kostanjevko *Aythya nyroca*. Od čapelj je poleg sive *Ardea cinerea* najpogostejša velika bela čaplja *Egretta alba*, možne pa so tudi vse ostale sorodne vrste, vključno z žličarko *Platalea leucorodia*. Več kot omembe vredne so tudi različne vrste pobreznikov. Med njimi tako po številu vrst kot osebkov prevladujejo martinci *Tringa* sp. Tukaj se pojavlja tudi najredkejša vrsta iz te skupine ptic, to je jezerski martinec *T. stagnatilis*. Nekatere izmed Račkih ribnikov, včasih pa tudi zadrževalnik, v tem času izpraznijo, kar je za pobreznike še posebej ugodno.

Pozimi so ribniki in zadrževalnik običajno pod ledom, tako da velja več pozornosti nameniti poljem v širši okolici tega območja. Ko so ta pokrita z debelo snežno odejo, lahko opazujemo zelo zanimive vrste ptic tudi vzdolž bolj ali manj kopnih robov lokalnih cest. Tako lahko vidimo številne čopaste škrjance *Galerida cristata*, jerebice *Perdix perdix*, jate repnikov *Carduelis cannabina* ter posamezne pepelaste lunje *Circus cyaneus* in velike srakoperje *Lanius excubitor*. Možna pa so tudi takšna presenečenja, kot je na primer hribski škrjanec *Lullula arborea*, snežni strnad *Plectrophenax nivalis* in sokol selec *Falco peregrinus*. ■ ■ ■

Hajdinske studenčnice

– poročilo z društvenega izleta

Tanja Benko

Poznega jutra, dva dni pred božičem, smo se na Pragerskem kljub bližajočim se praznikom in ostremu vetru zbrali v lepem številu (17).

Izlet smo začeli v poplavnem gozdu Hajdinskih studenčnic, delu krajinskega parka Šturmovci in območja IBA reka Drava. Zaznamuje ga svojstvena kulturna krajina, ki se je iz ekstenzivnega pašnega gozda oblikovala s košnjo okoli drevesnih debel. Nastali so »gozdni travniki«, ki nekoliko spominjajo na angleške parke. V drugem letnem času bi na njih lahko zasledili lepo število orhidej, tako pa je pod našimi nogami škripal le sneg.

Najprej smo se srečali s kormorani na prenočišču. Pozorni smo bili na razlike med mladostnimi in odraslimi; da pa jih ne bi po nepotrebnem vznemirjali, smo pot raje nadaljevali v nasprotni smeri. Studenčnice smo obiskali predvsem zaradi mokožev in teh je v grmovju in vsem obrežnem rastlinju v moji domišljiji kar mrgolelo. Pa nas skrivnostneži tega dne niso hoteli razveseliti niti s svojim oglašanjem, kaj šele da bi se za trenutek pokazali. Na vodi je plaval le puhasti mali ponirek, na drugi strani potoka pa so se spreletele velike bele čaplje, malo za njimi pa še kozica. Nazaj grede nam je Luka usmeril poglede visoko v krošnjo, na kobilarjevo gnezdo na koncu razcepljene veje. Na koncu poti nas je presenetila še fazanka, ki je glasno odprhutala iz svojega skrivališča.

Vožnjo do Ptujkega jezera smo prekinili s krajšim postankom, saj so se med poljem in hišami spreletavali čopasti škrjanci. Nekateri so jih poskušali ujeti v objektivne, a je iz zasede, kar mimo naših glav, švignil skobec in jim tako prekrizal načrte. Ob cesti smo videvali poljske in črne vrane.

Na postanku pri čolnarni Ranca smo se zopet srečali s kormorani, več pozornosti pa smo namenili od mraza nasršenim sivkam, čopastim črnicam, liskam in zvoncem, ki so se neutrudno potapljali. Pri jezu so se spreletavali rečni in rumenonogi galebi. Zopet smo prepoznali liske in malega ponirka, pridružil pa se mu je še čopasti. Ta je bil še na pol opravljen v letno perje in je (nenavadno zanj) celo zlezal iz vode. Na drugi strani jezu so se na belem ozadju med sivimi skrivale tudi velike bele čaplje. V ospredju je na ledu malicala črna vrana. S svojim garaškim letom so nas preleteli zvonci, v drugi smeri pa veliki detel. V tretje smo se ustavili še pri sotočju stare struge in kanala. Že ob sami cesti smo se s pčlega enega metra iz oči v oči srečali

foto: Jakob Smole
Hajdinska studenčnica.

s kanjo, bolj oddaljene na polju pa so v našo smer pozorno pogledovale srne. Na bregu smo v zavetju dreves lahko opazovali skupino samic malih žagarjev. Seveda niso manjkale liske, sivke in pa tudi samice kreheljcev. Te so sedaj z lahkoto poimenovali tudi tisti, ki so se danes z njimi srečali prvič. Prevzetno se je nad vodo spreletel tudi samec malega žagarja, pristal pa je malo dlje od nas, tako da si ga nismo mogli dobro ogledati. Po nasprotnem bregu se je sprehodila mokoževa sorodnica, zelenonoga turalica. Nazaj grede pa je med drevjem živahno poplesovala jata navihanih dolgorepk, med katerimi se je oglašala tudi drobna izjema - dolgorepka s kratkim repom.

Nekateri so se tu poslovili, ostali pa smo naredili še ovinek do vodnega zadrževalnika na Medvedcah, kjer nas je spremljalo oglašanje ščinkavcev in velikih sinic, videli smo tudi rumenega strnada in sivo čapljo.

Kakor smo dan začeli prijateljsko, s trojanskimi krofi, smo ga tudi zaključili s sproščeno debato ob toplem čaju. Izlet me je nekako opomnil, da smo si ogledali le del filma, ki je na sporedu vsak dan. ■ ■ ■

Razpis za 8. srečanje mladih ornitologov Slovenije

Damijan Denac

Namen projekta:

Vzpodbijanje učencev in dijakov k raziskovalnemu delu na področju ornitologije.

Kdo lahko sodeluje:

Učenci in dijaki osnovnih ter srednjih šol iz vse Slovenije, ki izdelajo raziskovalno nalogo.

Število avtorjev:

Število sodelujočih s posamezne šole ni omejeno, kar velja tudi za število raziskovalnih nalog. Naloge so lahko individualne ali skupinske. Individualno nalogo izdelata največ dva avtorja.

Raziskovalno področje:

Raziskovalna naloga mora biti s področja ornitologije (gnezditvena biologija, popis, prehrana, zimska aktivnost...). Dobrodošle so raziskovalne naloge na temo ptice leta 2002 - mestne lastovke *Delichon urbica*.

Oblika zapisa raziskovalnega dela:

Učenci naj pri zapisovanju naloge sledijo navodilom, objavljenim v publikaciji ŠORGO, A. (1994): Priporočila za izdelavo mladinske raziskovalne naloge iz ornitologije. DOPPS, Ljubljana., ki jo lahko po želji brezplačno prejmejo vsi mentorji v pisarni DOPPS-a, Prvomajska 9, 1000 Ljubljana. Naloge morajo biti opremljene z napisom 8. SREČANJE MLADIH ORNITOLOGOV SLOVENIJE in s podatki o mentorju, avtorjih, razredu, ki ga avtorji obiskujejo, šoli in naslovom naloge.

Kvaliteta raziskovalnega dela:

Raziskovalna naloga mora biti lasten raziskovalni prispevek. Zgolj prepisa že znanih dejstev iz literature komisija ne bo uvrstila na seznam nalog za zagovor.

Roki:

Do 13. septembra 2002 je potrebno pisno ali po elektronski pošti poslati namero o sodelovanju na 8. SMOS s podatki o naslovu naloge, avtorjih in razredu ter z natančnim naslovom in telefonom kontaktne osebe (mentorja) na: Odbor za izobraževanje, DOPPS, p.p. 2722, 1001 Ljubljana oz. damijan.denac@dopps-drustvo.si.

Naloge pošljite izključno v fizični obliki v treh vezanih izvodih (original + 2 kopiji - lahko črno-beli) na isti naslov. Zadnji rok za oddajo nalog je 11. oktober 2002. Do 30. oktobra 2002 bomo mentorjem prejetih nalog pisno sporočili vse potrebne informacije v zvezi s potekom srečanja in izvedbo zagovorov.

Ocenjevanje:

Strokovna komisija bo vse prispele raziskovalne naloge pregledala in ocenila po enotnih, objektivnih kriterijih. Naloge bodo razvrščene v skupine glede na različne starostne kategorije, število avtorjev (individualne, skupinske) in temo (ptica leta). Starostno skupino določa najstarejši učenec. Poleg ocene pisnega izdelka se ocenjuje tudi izvedba predstavitve naloge na srečanju. Na podlagi obeh ocen komisija izbere najboljša dela iz vsake skupine in jih nagradi. Naloga, ki je učenci ne predstavijo na srečanju, ne more biti nagrajena.

Kraj in datum srečanja:

Srečanje bo v soboto 16. novembra 2002 na Pedagoški fakulteti v Mariboru. ■ ■ ■

Pri raziskovalnem delu se obvezno držite kodeksa slovenskih ornitologov in ne vznemirjate ptic.

Vse dodatne informacije so vam na voljo na naslovu DOPPS (Prvomajska 9, p.p. 2722, 1001 Ljubljana, tel. 01 544-12 30, fax. 01 544 12 35, kontaktna oseba: Damijan Denac).

Regulacije potokov in ptice

Danilo Bevk

Človek si je že od nekdaj skušal podrediti naravo, pri tem pa se ni oziral na dolgoročne posledice. Veliko naselij, cest in kmetijskih zemljišč je ob potokih ali rekah, ki pogosto poplavlajo. Da bi se izognili poplavam in si pridobili prostor za gradnjo, so potokom in rekam naredili umetno strugo. Prej raznovrsten biotop se tako spremeni v enoličen kanal, ki pa še vedno poplavlja ...

Skupaj s Simonom Poljanškom, oba obiskujeva gimnazijo Škofja Loka, sva pod mentorstvom prof. Mojce Mravljia naredila raziskovalno nalogo iz ekologije z naslovom »Primerjava biološke raznovrstnosti nereguliranega in reguliranega dela potokov Podosojnica in Jezernica«. Podosojnica je na Sovodnju, Jezernica pa je v Žireh. Raziskala sva vpliv regulacije potoka na biotsko raznovrstnost. Javnosti so namreč dokaj dobro znane posledice onesnaževanja ne pa tudi reguliranja potokov.

Ohranjen naravno strugo obeh potokov obrašča zelo bujno obvodno rastlinje, ki nudi zavetje številnim živalim, tudi pticam. Dno je zelo pestro, saj se tu menjavajo tolmeni in brzice in ga prekriva prod ter različno veliko kamenje. V tako pestrem okolju lahko živi veliko število različnih živalskih vrst.

Regulirana dela potokov sta pravo nasprotje. Obrežje je v obeh primerih iz betona in zato za rast rastlin zelo neugodno. Pritlikavo rastje, ki ga obrašča, živalim ne more

Foto: Danilo Bevk
Reguliran del Podsojnice.

nuditi zavetja. V reguliranem delu je število rastlinskih vrst za več kot polovico manjše. Dno vodotoka je iz betona, monotono in brez skrivališč za vodne organizme.

Ugotovila sva, da se naravno ohranjen in reguliran del zelo razlikujeta v številu organizmov. V reguliranem delu Podsojnice je število ličink dvokrilcev Diptera nekaj stokrat večje kot v nereguliranem delu! Z regulacijo se je tudi zelo povečalo število ličink enodnevnice Ephemeroptera in vrbnic Plecoptera. Vendar pa se je za nekaj desetkrat zmanjšalo število vrtničarjev Turbellaria, polžev Gastropoda, postranic Amphipoda in ličink mladoletnic Trichoptera. Nekaterih živali v reguliranem delu nisva našla, npr. vodnih hroščev Coleoptera.

Oba primera regulacij torej kažeta na občutno zmanjšanje biološke raznovrstnosti, kar pa je posledica zmanjšanja pestrosti okolja.

Foto: Danilo Bevk
Nereguliran del Podsojnice.

VPLIV REGULACIJ NA PTICE

Regulacije potokov nedvomno vplivajo tudi na ptice. Potok z obrežjem, ki ga obrašča bujno obvodno rastlinje (predvsem drevje), nudi življenjski prostor. Je tudi vir hrane in nudi zavetje. Z regulacijo z betoniranjem se rastlinje praktično uniči, dreves ni, zato je obrežje za naselitev ptic in ostalih živali zelo neugodno. Tu ne morejo gnezditi ptice, ki gradijo gnezda na drevju, in ptice, ki gnezdijo na obrežju med koreninskim prepletom ali v rovi. Ptica, ki je z regulacijo Podosojnice in Jezernice izgubila največ življenjskega prostora, je povodni kos *Cinclus cinclus*, ki pa je še prisoten v nereguliranem delu Podosojnice.

Z regulacijo potoka se spremeni tudi vrsta in dosegljivost hrane. Spremenjena vrstna sestava in število vodnih nevretenčarjev, ki so na začetku prehranjevalne verige, vpliva tudi na živali, ki se z njimi hranijo. Ker v reguliranem delu ni kamenja in dreves, kjer bi ptice prežale na svoj plen, je lov zelo otežkočen. Ker ni rastja in s tem kritja, so ptice med lovom bolj izpostavljene plenilcem. Poleg tega pa so vodni organizmi v reguliranem delu precej manjši in zato v manjši meri nadomestijo energijo, ki je bila porabljena za lov. Zaradi majhnosti plena je potrebno večkratno lovljenje. V reguliranem delu je tudi manj ali pa sploh ni rastlin s plodovi, s katerimi se hranijo številne ptice. Tako regulacije neposredno s spremembo okolja in posredno s spremembo vira hrane vplivajo na življenje ptic.

OKOLSKO SPREJEMLJIVEJŠE REGULACIJE

Kljub dokazanemu negativnemu učinku regulacij potokov

na biotsko raznovrstnost se tem posegom v naravo ne bo mogoče popolnoma izogniti. Vendar pa bo treba število regulacij zmanjšati in regulirati le tam, kjer je to nujno potrebno. Meniva, da bi bilo treba regulirati po naslednjih načelih:

- Pri regulacijah je treba ohraniti čimveč naravnih značilnosti potoka, kot je zavijanje struge, menjavanje tolmunov in brzic, različno veliko kamenje na dnu, itd.
- Struga iz betona je ekološko popolnoma nesprejemljiva, ker ne omogoča razvoja obrežnega rastja, v njem tudi ne morejo gnezditi ptice. Za utrjevanje je primernejši kamnomet.
- Zelo pomembno je obrežno rastlinje, predvsem drevesa, ki ima številne funkcije. Korenine utrjujejo obrežje, kar zmanjša škodo ob visokih vodah. Številnim živalim nudi življenjski prostor, zavetje, prostor za razmnoževanje in je vir hrane. Zelo pomembno je tudi na kmetijskih območjih, ker koreninski sistem filtrira s hranili preobremenjene odcedne vode s kmetijskih zemljišč.
- Izogibati se je treba obsežnim regulacijam. Bolje je regulirati postopoma v manjših odsekih, da se rastlinstvo in živalstvo čimprej opomore.
- Če obstoječe regulacije bo treba revitalizirati, kar pomeni urediti tolmune, brzice, različno veliko kamenje in posaditi drevje. Posaditi je treba drevesne vrste, ki so na območju regulacije avtohtone.

Tako urejene regulacije niso samo okoljsko sprejemljivejše, ampak so tudi lepše na pogled kot pa pust siv kanal brez življenja, ki prav gotovo negativno vpliva na počutje ljudi in odvrča turiste.

Z raziskovalno nalogo sva sodelovala na 35. Srečanju mladih raziskovalcev Slovenije, ki je bilo 28. 9. 2001 v Ljubljani in na področju ekologije z varstvom okolja dosegla prvo mesto. Naloga pa je tudi predlagana za objavo v biltenu UNEP (United Nations Environment Programme), ki bo izšel septembra naslednje leto. ■ ■ ■

foto BoA-Bona

Povodnega kosa najdemo le na nereguliranih delih potokov.

Novi ornitološki atlas gnezdilk

- začetek pred vrati

Tomaž Mihelič

foto: Peter Buchner

Prosnik *Saxicola torquata* - simbol Novega ornitološkega atlasa.

Gnezdilna sezona je pred nami. V naslednjih dveh tednih se bodo po večini travnikov pojavili prosniki, kar bo znak za letošnji začetek popisov novega atlasa.

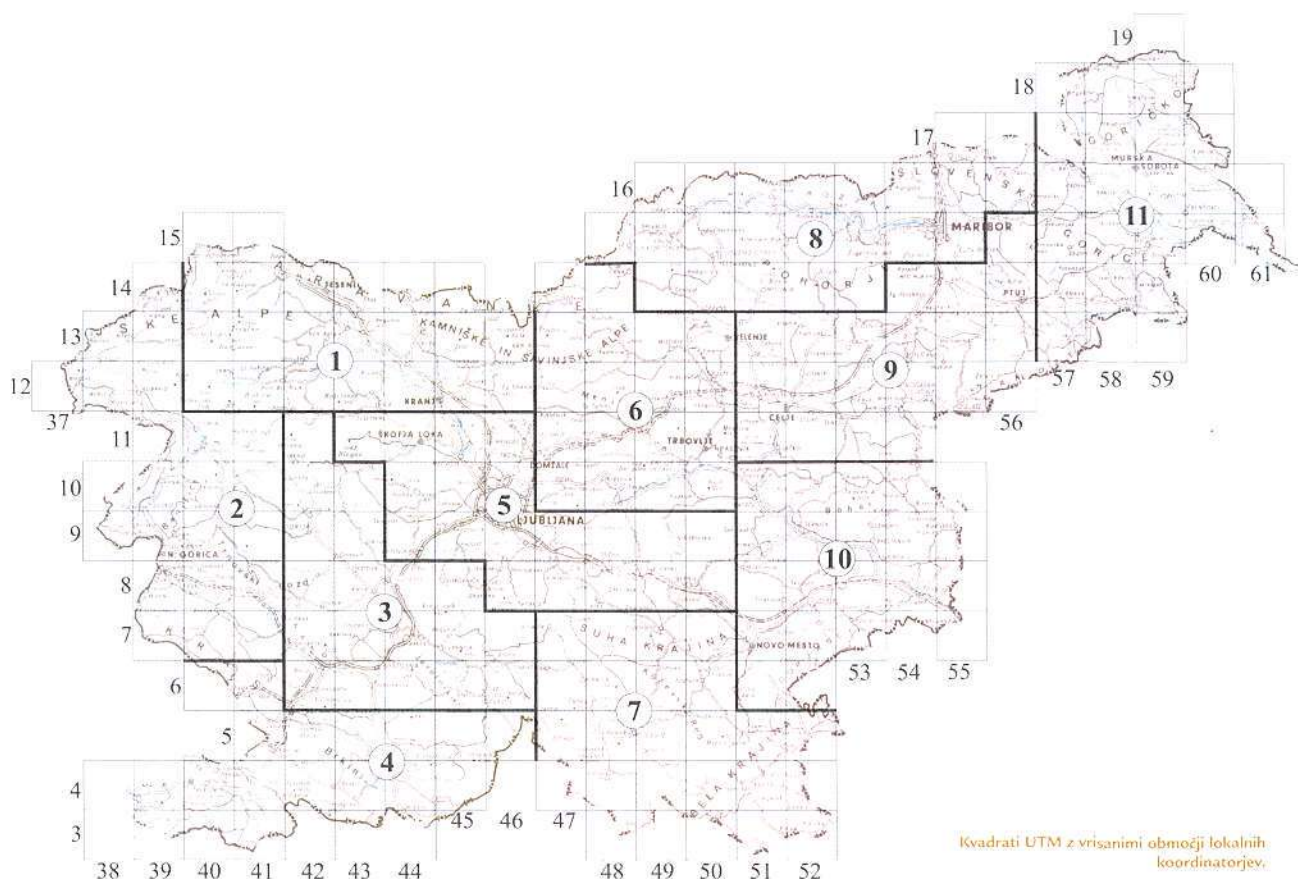
Kot je bilo že v prejšnji številki nakazano, je pri metodah popisa prišlo do sprememb, ki se bodo odrazile predvsem v prijetnejšem popisovanju. Popis bo tako kot lani potekal na treh ravneh, ki omogočajo, da se v delo atlasa vključi prav vsak. Osnovni del popisa (popis številčnosti) se bo izvajal v kvadratih velikosti 2×2 km (tetradah), ki bodo izbrani znotraj posameznega 10 kilometrskega kvadrata UTM. Vanj se bodo vključili izkušenejši popisovalci, ki sorazmerno dobro poznajo ptice tudi po petju. Komur poznavanje petja ta hip še povzroča preglavice, bo dobrodošel pri popisu vrstne sestave ptic na nivoju UTM kvadrata (popis razširjenosti) ali pri popisu težavnih vrst. Za slednjega si želimo navdušiti predvsem novince, saj se na ta način lahko že v letošnjem letu učinkovito in

pomembno vključijo v delo atlasa. Popisi za atlas ne potekajo po eni sami metodi, temveč so prilagojeni širokemu spektru vrst, ki pri nas gnezdijo, in tudi različnemu znanju popisovalcev, ki so v delo atlasa vključeni. Vse to je usmerjeno k osnovnemu cilju atlasa, ki nam bo odgovoril na vprašanje, kje vse slovenske ptice gnezdijo in kako številčne so.

POPIS ŠTEVILČNOSTI

Popis je namenjen iskanju razlik v gostotah posameznih vrst ptic med območji in se izvaja v osmih tetradah znotraj posameznega UTM kvadrata. Šest tetrad je določenih vnaprej, dve izmed preostalih pa popisovalec izbere sam. Znotraj tetrade se nato opravi dva popisa, prvega med 1. aprilom in 5. majem, drugega pa med 5. majem in 30. junijem, obakrat med svitom in 11. uro. Oba popisa znotraj tetrade potekata po 2 km dolgi popisni poti, ki jo določijo

NOVI ORNITOLOŠKI ATLAS GNEZDILOK

popisovalec po pripravljenih navodilih. V njih bodo vključene vse podrobnosti, pomembne za popis po tetradah, popisovalci pa jih bodo prejeli skupaj s karto izbranega kvadrata UTM. Med popisovanjem v tetradi popisovalec zapisuje vse opažene vrste in njihovo številčnost, zato je izrednega pomena poznavanje vrst po njihovem petju. Izpolnjuje samo obrazec za popis številčnosti.

Kako si popisovalec izbere željen UTM kvadrat?

Popisovalec se pozanima pri lokalnem koordinatorju (glej sliko) o prostih kvadratih na njegovem območju. Na podlagi izbranega kvadrata bodo popisovalci nato prejeli potrebno gradivo in navodila za izvedbo popisa.

POPIS RAZŠIRJENOSTI

Rezultat tega popisa je seznam vrst, ki se pojavljajo v posameznem kvadratu ne glede na njihovo številčnost. Popis je prav tako vezan na posamezen kvadrat UTM. Popis razširjenosti bo večinoma pokrit že s strani popisovalcev številčnosti, saj bodo s popisom v tetradah pregledali že precejšnji del UTM kvadrata. Ti popisovalci bodo naprošeni, da poleg popisov po tetradah pregledajo še ostale predele UTM kvadrata s ciljem, da v njem najdejo čim večje število vrst. Ker je čas, ki ga ima posamezen popisovalec

na voljo za popise, omejen, naj bi se ti popisi vršili predvsem po zaključku posameznega tetradnega popisa (glej zgoraj) in pa v dveh samostojnih obiskih kvadrata. Prvi obisk naj bi bil opravljen že v mesecu marcu. Popisovalec naj bi se posvetil predvsem gozdnim vrstam. Drugi obisk je nočni, popisovalci pa naj bi ga opravili v marcu ali prvi polovici aprila. Pri popisu razširjenosti popisovalec izpolnjuje obrazec za razširjenost, kamor zapisuje prisotnost posameznih vrst na nivoju UTM kvadrata in njim pripadajoče kode verjetnosti gnezditve. Usmerjen je predvsem v iskanje čim večjega števila vrst v kvadratu in ne potrjevanja gnezditve za posamezno vrsto. Obenem za redke vrste (te so v naprej določene) v zato predviden obrazec zapisuje tudi kraj posameznega opazovanja. V popis razširjenosti se poleg popisovalcev številčnosti lahko vključijo tudi manj izkušeni popisovalci, le da ti obenem ne bodo opravljali tudi popisa po tetradah. Svoj trud bodo usmerjali v seznam čim večjega števila vrst v kvadratu, zelo priporočljivo pa je, da se usmerijo tudi v popis posameznih težavnih vrst (glej spodaj).

Kako do zelenega kvadrata?

Pri popisovalcih, ki poleg razširjenosti vrst popisujejo še njihovo številčnost, je kvadrat UTM isti za oba popisa, ostali popisovalci pa ga izberejo samo na podlagi dogovora z lokalnim koordinatorjem.

POPIS TEŽAVNIH VRST

Če bi želeli različne vrste popisati enako dobro, bi zanje morali uporabiti različne metode popisa z zelo različnim vložkom dela. Skupek metod, ki jih uporabljamo pri Novem ornitološkem atlasu gnezdik, je zasnovan tako, da kar najboljše zajame večino vrst. Jasno pa je, da se nekatere vrste tem popisom vsaj do neke mere izognejo. Te vrste smo označili kot težavne vrste, splošne metode, uporabljene pri atlasu, pa jih slabše zajamejo zaradi njihovega načina življenja (npr. nočne vrste), navezanosti na določen življenjski prostor (npr. vrste skalnih sten) ali pa zaradi njihove redkosti.

Za popis težavnih vrst želimo navdušiti predvsem začetnike, saj omejitev na samo nekaj vrst omogoča, da se jih popisovalec lahko zelo hitro nauči prepoznavati in odkrivati v naravi. Manj izkušen popisovalec lahko na ta način prispeva nepogrešljive podatke že takoj na začetku, saj navadno učenje prepoznavanja vrst in njihovega petja do stopnje, ki omogoča popis številčnosti, traja več let. Da je na začetku omejitev samo na določene vrste zelo koristna, kažejo tudi izkušnje iz drugih držav, saj popisovalec zelo hitro postane dober poznavalec izbranih vrst, obenem pa lahko nemoteno pogloblja znanje prepoznavanja ostalih vrst.

Kako si izberete vrste?

Za določitev težavnih vrst, ki bi jih želeli popisovati, morate stopiti v stik z glavnim koordinatorjem atlasa. Z njim boste gledali na vaše želje in glede na pokritost vrst s popisovalci izbrali vrste, katerim se boste posvetili. Navodila, kako pristopiti k popisu izbranih vrst, pa boste nato dobili od pripadajočega vrstnega koordinatorskega.

DVE LETOŠNJI NOVOSTI

Z željo, da ustrežemo vse večjemu številu članov društva, ki si želijo zelo intenzivnega učenja poznavanja vrst tako po videzu kot po petju, smo letos v sklopu Novega ornitološkega atlasa gnezdik uvedli dve novosti.

Prva je SKUPINSKI POPIS, ki ga bomo letos izvedli v Beli krajini, v naslednjih letih pa tudi po ostalih zanimivih in odmaknjenih predelih Slovenije. Popis je po eni strani namenjen intenzivnemu popisu s skupino izkušenih popisovalcev, po drugi strani pa tudi nadobudnim začetnikom, katerim bo na voljo mentor. Njihovo delo zaradi tega ne bo usmerjeno zgolj v popisovanje, temveč predvsem v učenje poznavanja vrst in metod popisov ob hkratnem iskanju redkih in atraktivnih vrst. Skupinski popis je obenem tudi odlična priložnost za druženje s kolegi. Izkušnje dveh že opravljenih tovrstnih popisov (Kozjansko 1 in 2) so nepozabne. Popis bo potekal na prvi in tretji vikend v aprilu 2002 (drugi bo rezerva v primeru slabega

vremena) in pa drugi in četrti vikend v maju (tretji bo rezerva). Vsakič se bomo v Beli krajini zbrali v petek zvečer in jo zapustili v nedeljo po kosilu. Za spanje in hrano bo poskrbljeno.

Druga letošnja novost, ki je prav tako vpeljana zaradi perspektivnih začetnikov, so MENTORJI. To so izkušenejši popisovalci, ki so pripravljeni s seboj na popis vzeti tudi pripravnika. Popisovalca bosta na teren odšla skupaj. Delo si bosta delila tako, da pripravnik zapisuje vrste, ki jih skupaj določata. Neposredno na terenu mentor sicer lahko razlaga načine prepoznavanja posameznih vrst, vendar le do meje, ko zaradi tega še ne trpi kvaliteta opravljenega popisa.

Enako kot za skupinski popis se tudi za mentorje obrnete na glavnega koordinatorskega atlasa, kjer boste izvedeli vse podrobnosti.

Začetek popisov je odvisen predvsem od komunikacije med vami in lokalnimi koordinatorskimi ali glavnim koordinatorskim. Po večini bodo za to poskušali poskrbeli mi, zelo dobrodošle pa bodo tudi vaše pobude. Pri tem se lahko obrnete na naslednje kontakte:

glavni koordinatorskega atlasa:

Tomaž Mihelič

tel: 01/544-12-30 (služba), 01/787-28-76 (doma)

GSM: 031/438-545

e-pošta: tomaz.mihelic@dopps-drustvo.si

lokalni koordinatorski: (za območje glej številko na sliki)

območje 1:	Alenka Ivačič,	tel: 041/229-604
območje 2:	Andrej Figelj,	tel: 031/874-289
območje 3:	Branko Koren,	tel: 041/589-408
območje 4:	Boštjan Surina,	tel: 031/656-496
območje 5:	Dare Fekonja,	tel: 041/513-440
območje 6:	Eva Vukelič,	tel: 031/652-152
območje 7:	Mirko Perušek,	tel: 041/513-079
območje 8:	Luka Božič,	tel: 041/513-523
območje 9:	Matjaž Kerček,	tel: 040/278-338
območje 10:	Dušan Klenovšek,	tel: 041/593-929
območje 11:	Željko Šalamun,	tel: 031/239-041

V primeru, da ne morete stopiti v kontakt s pripadajočim lokalnim koordinatorskim, se lahko vedno obrnete na glavnega koordinatorskega atlasa. Dobrodošli med sodelavci atlasa. ■ ■ ■

Telemetrija

daljinsko sledenje ptic

ptice. Davorin Tome

Še do pred kratkim je bil lov, obročkanje in ponovni ulov edini način sledenja ptic na dolge razdalje. Na sliki je bičja trstnica *Acrocephalus schoenobaenus*.

Davorin Tome

Ptice so hvaležen objekt opazovanja. So glasne in relativno velike, številne tudi pisanih barv, tako da jih lahko opazimo in jim sledimo, dokler ne odletijo. Takrat nam hitro izginejo za horizontom, drevesno krošnjo ali bližnjo stavbo. Predno se premaknemo na bolj ugoden položaj, opazovane ptice ni nikjer več. Vsekakor težava, ki jo pri opazovanju polžev ne bi imeli.

Dokler ptice le opazujemo, si s tem, da nam kot za šalo izginejo izpred oči, niti ne belimo preveč glave. Vemo, da odletijo, se skrijejo, a vemo tudi, da slej ko prej pridejo nove, prav tako zanimive za opazovanje ali celo še bolj. Če pa želimo ptice preučevati, je problem veliko bolj resen. Takrat moramo izbranim osebkom kot detektiv slediti korak za korakom, sicer naša raziskava nima prave vrednosti. Če nas zanima, kako daleč od svojega gnezda kanja nabira hrano za mladiče, kako daleč odnese sinica sončnično seme s krmilnice ali, če nas zanima, kje mala uharica lovi svoj plen prek noči, moramo v vsakem trenutku povsem točno vedeti, kje v prostoru se preučevane ptice nahajajo. Pri takšnih raziskavah nam priskoči na pomoč sodobna tehnika.

Radio telemetrija

Razvoj v elektronski industriji je prinesel raziskovalcem narave, med njimi tudi ornitologom, izredno koristno orodje - miniaturne radio oddajnike. To so elektronske naprave, ki brez predaha oddajajo šibak radijski signal, ki ga s primernim radijskim sprejemnikom in anteno brez težav sledimo in mu tudi določimo točen položaj v prostoru. Tako lahko ptice, opremljene s takšnim oddajnikom, nadzorujemo tudi, ko nam povsem izginejo izpred oči. Celoten proces sledenja signala običajno imenujemo kar s poslovenjenim izrazom "radio telemetrija".

Najlažji oddajniki, ki trenutno obstajajo na tržišču, tehtajo skupaj z baterijo manj kot en gram. Majhnost pa prinaša tudi nekatere slabosti. Manjši in lažji oddajnik pomeni šibkejši signal in krajši čas delovanja. Tako najmanjši med oddajniki delujejo le dva do tri tedne, njihov signal pa seže le nekaj sto metrov daleč, medtem ko lahko recimo 20 gramski oddajniki delujejo tudi do dve leti, njihov signal pa prodre več 10 km daleč.

Ko izbiramo oddajnik za svoje delo, moramo poleg tehničnih karakteristik opreme biti pozorni tudi na velikost ptice, ki jo bomo preučevali. Teža oddajnika, ki ga pritrdimo ptici na hrbet, nogo ali na repno pero, naj ne bi bila večja od 5 odstotkov telesne mase ptice, kar je približno tako,

Foto: D. Vojnitič
Oprema za radijsko telemetrijo: oddajniki (teža 10 g), sprejemnik in usmerjena antena tipa Yaggi. V povezavi s sprejemnikom se običajno uporabljajo tudi slušalke (niso na sliki), ki zmanjšujejo vplive nezaželenih шумov iz narave.

kakor če bi človeku v popotnico skrili tri kilogramsko utež. Dodatna teža ni velika, ni pa tudi zanemarljiva, zato se sledenje ptic s telemetrijo izvaja res samo le v primeru, da se podatkov drugače ne da dobiti.

Satelitska telemetrija

Še tako dobrim miniaturnim radijskim oddajnikom pa signal za prvim hribom oslabi. Tako se moramo že kar precej potruditi, da z opremo za telemetrijo poiščemo ptico, ki nam je pobegnila v sosednjo dolino. Če se je odselila v sosednjo državo ali celo prek morja, pa je vsak naš trud zaman. V zadnjih dvajsetih letih pa se je našla primerna rešitev tudi za neprekinjeno sledenje ptic selilk in tistih, ki se klatijo na dolge razdalje. Rešitev se imenuje satelitska telemetrija. Ptico opremimo s posebnim, satelitskim oddajnikom, sprejemnik in antena pa se ne nahajata v rokah raziskovalca kot v prvem primeru, temveč visoko nad zemljo, v satelitu, tako da ga ni kotička na Zemlji, kamor bi se preučevana ptica lahko skrila. Sistem zbiranja tovrstnih podatkov je komercialno poimenovan ARGOS in deluje s pomočjo meteoroloških satelitov, od katerih vsak na višini 850 km 14 krat dnevno obkroži Zemljo. Proizvajalci zagotavljajo nekaj sto metersko natančnost pri določanju položaja oddajnikov, kar ni slabo, če upoštevamo, da na ta način lahko spremljamo premike po celotnem planetu.

V večino dela pri tej telemetriji raziskovalec opravi kar v laboratoriju za računalnikom, kamor mu satelit dostavlja podatke. Edini stik z naravo mu ostane ob začetku dela, ko mora ptico ujeti in jo opremiti z oddajnikom. Najmanjši satelitski oddajniki so trenutno še precej veliki (nekaj deset gramov, z energijo pa se napajajo kar prek sončnih celic), zato se s satelitsko telemetrijo zaenkrat ukvarjajo samo raziskovalci, ki preučujejo velike ptice, kot npr. gosi, ujede in štoklje. Miniaturizacija pa napreduje iz dneva v dan in brez dvoma bomo dočkali dan, ko bodo tudi ptice pevke lahko opremljene s tovrstno opremo. Takrat bo klasičnemu obročkanju z namenom ugotavljanja selitvenih poti verjetno odzvonilo.

Primer sledenja ptic

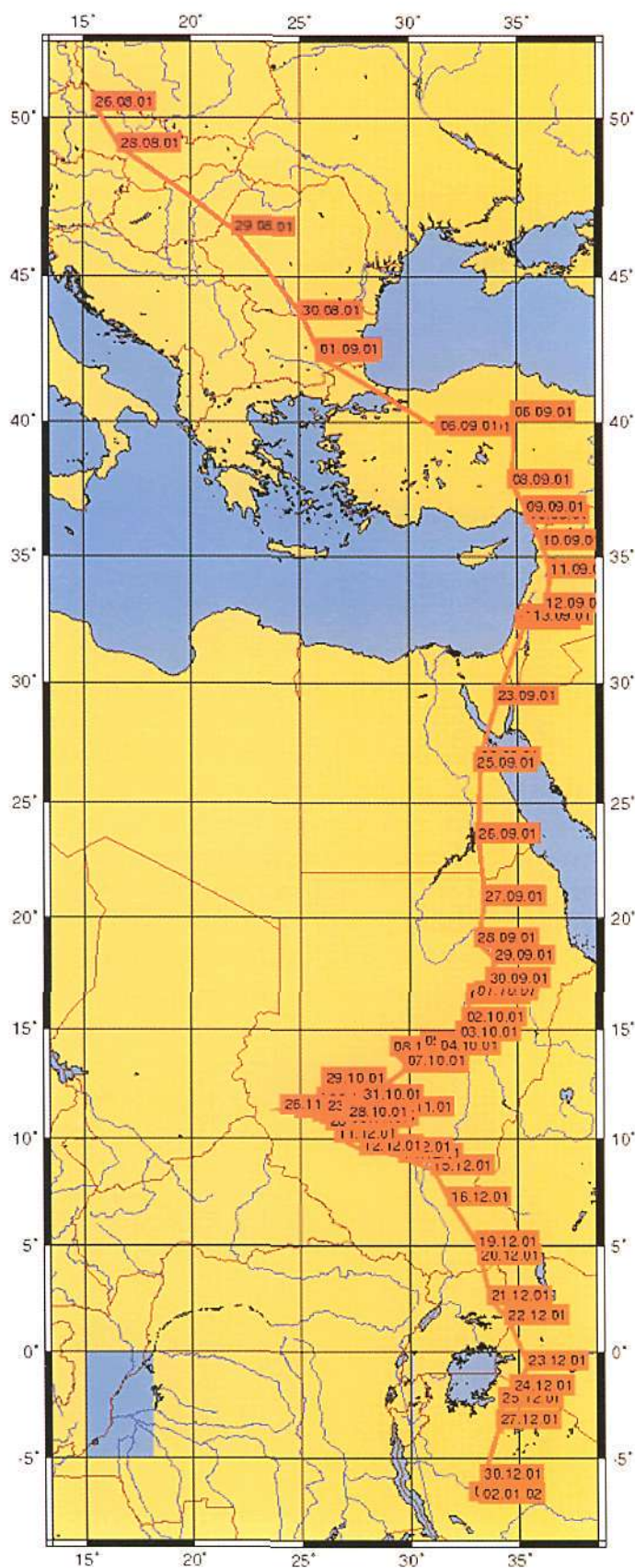
Zanimiva je bila izkušnja raziskovalcev na daljnem severu, ki so radijske oddajnike v kombinaciji s terenskimi računalniki uporabili za preučevanje gnezditvene biologije strmoglavca *Morus bassanus*. Pod gnezdo so podložili

Foto: J. Vojnitič

Zanimiv problem, ki smo ga reševali na Nacionalnem inštitutu za biologijo, je bil povezan z malo uharico *Asio otus*. Vrsta je ena izmed najbolj nočnih ptic pri nas, ki dan preživi dobro skrita. V letih pred začetkom raziskav s telemetrijo so negativni rezultati iskanja mladičev v pognezditvenem času namigovali, da ti kmalu po speljavi gnezdišče zapustijo. Ko smo nekaj osebkov opremili z oddajniki, se je izkazalo, da se še vsaj dva meseca zadržujejo v neposredni bližini gnezda, kjer se pod nadzorom staršev učijo spretnosti lova plena.

METODE V ORNITOLOGIJI

*Foto: David Tóth
 Selitvena pot samice bele štorke *Ciconia ciconia* z imenom Judita, ki so jo 26. 8. 2001 v Karlovih dvorih (Češka) opremili s satelitskim oddajnikom. Pri preučevanjih s pomočjo telemetrije se raziskovalec na ptico pogosto naveže tako intimno, da jo poimenuje s povsem človeškim imenom. Selitvene poti drugih štorke, opremljenih z oddajniki v projektu Afriška odiseja, lahko pogledate na internetu (<http://capi.internet.cz>).

ploščad, ki je zaznavala spremembe v teži, samca in samico pa opremili z oddajnikoma različnih frekvenc. Sprejemnik je bil postavljen v neposredni bližini gnezda. Računalnik je tako brez prisotnosti človeka, celotno gnezditveno obdobje beležil ločene čase prihodov obeh staršev na gnezdo, skupaj s ploščadjo pod gnezdom pa tudi maso hrane, ki sta jo prinesla. Raziskovalci so tako dobili odlične rezultate o frekvenci krmljenja mladičev, o delitvi dela med samcem in samico ter o količini hrane, ki jo ob odraščanju potrebujejo mladiči.

Še bolj razburljivo raziskavo si je privoščila skupina raziskovalcev s Češke, ki deluje pod imenom Afriška odiseja. Skupina ornitologov že od leta 1995 preučuje življenje črnih *Ciconia nigra* in belih štorke *C. ciconia*. Do sedaj so jih že več kot 70 tudi opremili s satelitskimi oddajniki in sledili njihovi poti ob selitvi. Najsmelejši do sedaj je bil poizkus leta 1997, ko so se namenili spremljati na selitvi celotno družino črne štorke. Starša sta prišla do prezimovališča, od treh mladičev pa je enemu odpovedal oddajnik, drugi je bil ustreljen v južni Franciji, tretji pa se je zastrupil s hrano, sicer preživel, a ker tako oslabilen ni bil sposoben za dolgo selitveno pot, so ga z letalom odpeljali v južno Španijo, kjer se je za njim izgubila vsaka sled. V zadnjih letih pa štorke ne sledijo samo s prstom po računalniškem ekranu, temveč tudi fizično. Razvoj tehnike danes namreč omogoča, da dobijo naročniki podatke o položaju oddajnika hitreje kot v 20 minutah od časa, ko je satelit prestregel signal. Raziskovalci imajo tako možnost slediti štorke tudi na terenu in z opazovanjem beležiti ne le v kakšnem okolju se ptica nahaja, temveč tudi kaj počne.

V tretjem stoletju pred našim štetjem je Aristotel, ki ga še danes prištevamo med najbolj izobražene ljudi vseh časov, za ptice zapisal: "Včasih se priselijo iz neposredne bližine, zopet drugič priletijo k nam s konca sveta." Presenetljivo točno opažanje za človeka, ki pri svojem delu ni uporabljal radijskih oddajnikov, ptic niti ni označeval z obročki, vsa opazovanja pa je naredil brez kakršnih koli optičnih pripomočkov. Morda bi kdo pomislil, le kakšno znanje bi nam zapustil, če bi živel v današnjem času, ko si s tehničnimi pripomočki razširjamo naše obzorje bolj kot kadarkoli prej. Verjetno nič večje. Nove metode res omogočajo večjo kvantiteto znanja, ko z različnimi aparaturami spoznavamo še do pred kratkim neslutene skrivnosti. Informacije, ki jih dobivamo z njimi, pa po drugi strani nekajkrat presega sposobnost človekove presoje, saj časa za njihovo podrobno obdelavo ob stalnem dotoku novih podatkov enostavno ni. Temu problemu verjetno tudi Aristotel ne bi bil kos. ■ ■ ■

SKRIVNOSTNA FOTOGRAFIJA

S prejšnjo številko Sveta ptic smo že drugič zaključili letni krog nagrajnega tekmovanja Skrivnostna fotografija. Štirje krogi merjenja ptičeslovnega znanja, ki so mu primešane tenkočutne izkušnje mnogih terenskih dni, so znova obrodili zmagovalca, ki bo pobral lovoričke za celoletni tekmovalni cikel. Edini tekmovalec, ki je pravilno določil ptice z vseh osmih fotografij in ima ponovno pravico do glavne nagrade, je Aleš Tomažič. Zmagovalcu, mlademu članu DOPPS-a, ki je zdaj že drugič nesporno dokazal svojo nadarjenost in znanje, ponovno čestitamo in ne dvomimo, da mu bo to vzpodbuda pri njegovem nadaljnjem ornitološkem delu. Zmagovalca prejšnjega, torej zadnjega kroga, je določil žreb. Nagrado, društveno majico s ptičjim motivom, prejme Erik Šinigoj. Tudi njemu čestitamo in si, dragi bralci in tekmovalci, vašega še okrepljenega sodelovanja želimo še v prihodnje.

OBRAZLOŽITEV SKRIVNOSTNE FOTOGRAFIJE IZ PREJŠNJE ŠTEVILKE

Prva izmed skrivnostnih fotografij v prejšnji številki Sveta ptic predstavlja ptici zelo vzravnane drže, ki posedata po goli skali. Oba podatka sta zelo koristna in nam prihranita

foto: Borut Rubinič
Kupčar *Oenanthe oenanthe*.

zgrešeno razmišljanje v marsikatero smer. Ptica, ki bi ustrezale tema značilnostima, pri nas ni več kot za četrto ducata, to pa je številka, ki je več kot obvladljiva. Te tri ptice so torej kupčar *Oenanthe oenanthe*, puščavec *Monticola solitarius* in slegur *Monticola saxatilis*. Z malo dobre volje lahko k »našim« prištejemo še sredozemskega kupčarja *Oenanthe hispanica*. To zadnje dejstvo je pomembno, saj nam malce podrobnejši ogled slike hitro izloči oba predstavnika rodu slegurjev *Monticola*. Slednji so namreč temnejše obarvani, močnejše, kompaktnjše postave in daljšega, močnejšega kljuna. Ostanjejo še kupčarji *Oenanthe*. V Sloveniji je ta rod zastopan neverjetno skromno, od kar 15 vrst, ki jih srečamo v Zahodnem Palearktiku, sta bili pri nas doslej opaženi le dve. To sta že omenjena kupčar in sredozemski kupčar. Prvi velja za gnezdilko visokogorja in pogostega ter številčnega preletnika, drugi pa se pri nas pojavlja le izjemoma v času preleta, čeprav je bil v preteklosti na Primorskem zabeležen celo kot izjemno maloštevilna gnezdilka.

Za kupčarje je poleg vzravnane drže in za pevce zelo dolgih nog značilen tudi dvobarven rep, ki je vrstno specifičen. Ta pri obeh pticah sicer ni dobro viden, saj sta fotografirani s

sprednje strani, vendar pri levi ptici vseeno lepo vidimo črno repno perje, ki je v kontrastu s svetlejšim podrepnim perjem. Pri sredozemskem kupčarju je bela zajeda na črno obrobljenem repu zelo globoka, rob pa posledično na nekaj mestih zelo tanek. Ta značilnost bi bila pri levi ptici zelo verjetno vidna tudi pri takem fotografskem kotu. Še nič nismo spregovorili o starosti ali spolu ptice na sliki. Svetla baza kljuna, grahasto perje na prsih in nežno perje, ki ga vidi in občuti malo bolj pozoren opazovalec, nam dajo takoj vedeti, da sta ptici na sliki mladi. Svetlejša barva perja in kontrast med svetlim grlom in temnejšimi prsmi nam poleg omenjene obarvanosti repa povesta, da ne gre za sredozemskega, temveč za navadnega kupčarja *Oenanthe oenanthe*.

Na drugi fotografiji je ptica, ki jo zaradi značilne oblike telesa, drže in obarvanosti glave ter kontrastnega grla z malo ornitološkega znanja lahko hitro umestimo med rod

foto: Borut Rubinič
Svetlooka penica *Sylvia hortensis*.

penic *Sylvia*. Domnevo nam potrjuje še za ta rod zelo značilno okolje, ki je na sliki pravzaprav prevladujoča tema - grmovnata ali nizkodrevesna goščava. Z ugotovitvijo, da ptica spada med penice, smo v bistvu rešili že večji del naloge, saj ima ptica na sliki lastnost, ki v trenutku zelo zoži ves spekter potencialnih vrst te sicer številčne in pestre skupine. Ta lastnost je svetlo oko, tudi na fotografiji zelo

SKRIVNOSTNA FOTOGRAFIJA

lepo vidno, ki nam pestri izbor penic Zahodnega Palearktika z možnih 17 vrst omeji na zgolj dve vrsti. To sta pisana penica *Sylvia nisoria* in svetlooka penica *Sylvia hortensis*. Prvo lahko brez nadaljnega izločimo, saj je precej svetlejša, pepelnato

siva, poleg tega pa po spodnji strani povsem grahasta. Ostane le še svetlooka penica, vrsta, ki se zdi nekoliko problematična izključno zaradi svoje eksotičnosti za domače opazovalce. Penica je bila fotografirana maja 2001 na Pelješcu v Južni Dalmaciji.

foto: Borut Rubinič

Katera vrsta je to?

foto: Borut Rubinič

Katera vrsta je to?

ZEISS

**NARAVA SE PREBUJA.
PRIBLIŽAJTE SI NJENE LEPOTE
Z NOVIMI SPEKTIVI
CARL ZEISS!**

CARL ZEISS

**DIASCOPE 65T* FL
DIASCOPE 85T* FL**

- > VRHUNSKA KAKOVOST,
- > OKULARJI 23/30x, 30/40x VARIO OKULAR 15 - 45x/20 - 60x (65T* ali 85T*),
- > POGLED RAVNO ALI POŠEVNO,
- > TEŽA 1100/1450g,
- > DOLŽINA 300/345 mm,
- > PREMIER OBJEKTIVA 65/85 mm,
- > NAJBЛИŽJA OSTRINA 4/5 m,
- > VIDNO POLJE NA 1000 m: 20 - 56 m ...

CARL ZEISS d.o.o. MARIBOR, Betnavska 27
Tel. 031 687 576 e.mail f.koletnik@carl-zeiss.si

**Ganeš V. Anapurna I. Ama Dablam.
Bobaje. Nuptse. El Capitan. Daulagiri.
Knjiga **Tomaža Humarja** Ni nemogočih
poti govori o celotni karieri velikega
alpinista. Napisana strastno, odkrito, s
humorjem in včasih z odkrito žalostjo,
zajema trenutke, spoznanja in doživetja
na neposreden, samo Humarju lasten
način. Je osebna, obenem pa beleži
nekatera najpomembnejša poglavja v
zgodovini slovenskega alpinizma.**

Format knjige: 230 x 285 mm, 209 fotografij, cena 9.900 SIT, naprodaj v vseh Mobitelovih centrih,
naročila tudi na brezplačnih številkah: 041/031 700 700 in 080 70 70.

SVOBODEN KOT PTICA
WWW.MOBITEL.SI